študentski list

tribuna

Ljubljana, 8. decembra 1965
Letnik XVI. Številka 9

„POLITIČNE KVALIFIKACIJE"

Preraščanje

Ker po mojih dveh dopisih z gornjim naslovom, objavljenih v Delu, problem, ki ga obravnavata, še ni bil dovolj osvetljen in je bil v pripisu uredništva Dela k drugemu dopisu komentiran po mojem mnenju netemeljito in enostransko, sem prosil za objavo svojega tretjega dopisa v Delu. Ker ni bil objavljen, sem z dvema pismoma prosil za pojasnilo in priložil znamko za odgovor. Dočakal nisem niti odgovora niti objave. Ker pa moj tretji dopis žal še ni izgubil aktualnosti, prosim, da ga objavi uredništvo Tribune.

— . —

Tretjega pisma o tej temi ne začenjam zato, da bi očital mariborski livarni njen molk na moji dve pismi, čeprav sem ju naslovil dovolj konkretno na njen naslov. Dasi sem imel za to vzrok in povod, je livarna udeležena pri prvem mnogo manj kot pri drugem. Prav gotovo bi bilo nepravično, če bi odgovornost za obstoj preveč izrazite jalove sestavine naše kadrovsko-selektivne prakse podtikal npr. komisiji za sklepanje in odpovedovanje delovnih razmerij mariborske livarne, t.j. subjektu, ki je, kot mnogi drugi, že sam izpostavljen in po njenem obnašanju sodeč tudi obremenjen z negativnimi posledicami takšne prakse. Njen osnovni vzrok je po mojem mnenju ob objektivnih relativnih stalnicah našega družbeno-gospodarskega razvoja subjektivno ustvarjeno politično vzdušje, v katerem ne samo, da ni bilo dovolj učinkovitega zaviranja samovoljnih teženj s korupcijskimi prvinami, ampak jim je nasprotno nudilo zavetje za precej nebrzdano brstenje izven zakonov in njim navkljub. Ne trdim sicer, da je bilo takšno vzdušje ustvarjeno predvsem in povsod s slabim namenom, torej s ciljem, ki je bil mnogokrat dosežen, vendar pa, kot vemo, v objektivizirani sferi na dogajanje ne vplivamo s tem, kar si želimo, ampak s tem, kar dejansko storimo.

Prav ugotavlja uredništvo Dela v pripisu k mojemu drugemu pismu, da je moralne in politične kvalifikacije težko opisati. Politično vzdušje namreč ni bilo naklonjeno niti razvoju sistema etike. To teoretično delo pri nas močno zaostaja, kar je eden od važnih vzrokov za deformacije na področju etike. Seveda pred takšnimi deformacijami niso zaščitene niti politične organizacije. Zato kadrovska praksa marsikje spominja na avtomat, ki kovanec določene vrednosti ocenjuje na isti način kot približno enako velik in približno enako težek kos kovine s približno enako obliko in mnogo manjšo vrednostjo. Z drugimi besedami: pri preskakovanju kadrovsko-selektivnih ovir je proklamirane kvalitete možno nadomestiti tudi s konformizmom. Če je torej nekomu znano, da se za zasedbo delovnih mest z določenimi prednostmi, npr. takega, kot ga je razpisala mariborska livarna, zahteva partijska legitimacija ali kaj podobnega, bo lahko, četudi ne izpolnjuje proklamiranih pogojev, s konformizmom poskusil najprej pri organizaciji, ki lahko izda takšno legitimacijo, oziroma sploh vodil dolgoročno individualno konformistično politiko. Mislim, da delovanju teh silnic ne moremo resno oporekati. Če pa je tako, potem tudi ne moremo oporekati, da zaradi političnega pogojevanja pri zasedbi delovnih mest (v razpisu ali izven njega) pride najprej do deformacij pri kadrovanju v političnih organizacijah zaradi ekonomsko stimuliranega pritiska konformizma, od katerega ni mogoče pričakovati zadovoljivih rezultatov na političnem področju. Tudi na vodilnih politično pogojenih delovnih mestih v gospodarstvu in negospodarstvu konformizem po mojem mnenju ni zaželen, kaj šele nujen. Za tiste ljudi, ki imajo resnične nadpovprečne moralne kvalitete in sposobnosti, pa se ni bati, da ne bi prišli ob ustreznejših delovnih kriterijih prej ali slej do družbeno priznanega dela, pri katerem bi bila njihova delovna sila najbolj ustrezno izkoriščena oziroma uveljavljena in to edino ob običajni konkurenci brez kakršnihkoli birokratsko izhojenih bližnjic.

V sedanjem političnem vzdušju mislim, da konformizem še vedno brsti na vseh področjih in vendar se v konkretnih političnih programih skoraj ne omenja, čeprav je neprimerno bolj škodljiv kot npr. kakšna abstraktna umetnost z indeksa družbeno škodljivih dejavnosti. Seveda konformizma ne moremo odpraviti s kratkotrajno politično kampanjo, ampak z odpravo političnih pogojev, ki mu dajejo vrednost, mimo pravno-ekonomskega režima.

Smatram, da bi dali pokazovalci, ki bi govorili o relativni razširjenosti konformizma, bolj verodostojne podatke o bistveni demokratičnosti neke prakse, kot pa statistike o številu sodelujočih pri upravljanju, primerjave ali so volilni rezultati 95-odstotni ali 99-oostotni itd. Merodajnost volilnih rezultatov kot merila ljudske volje je namreč v obratnem sorazmerju s stopnjo konformizma.

Dogaja se, da kljub temu, da pri nas baje že dalj časa nastaja »tip politika, ki se bavi z znanostjo, in znanstvenika, ki se bavi s politiko«, kot je dejal lani na znanstvenem zborovanju »Marx in sodobnost« v Novem Sadu delegat iz Slovenije, niso redki primeri, da se tudi ljudje v gospodarstvu in negospodarstvu raje alternativno »profesionalno« ukvarjajo s politiko kot s stroko, za katero so usposobljeni, čeprav je potreba po učinkovitem strokovnem delu na vseh področjih in ravneh več kot očitna.

Takšni »profesionalizirani« kadri, ki so ob »družbeno koristnem delu« nekako izgubili intimen stik z družbeno priznanim delom, vztrajno vrtinčijo po ne vedno čednih poteh horizontalne rotacije in so često pobudniki navidezno naprednih usmeritev, ki pa mnogokrat nosijo s seboj bolj njihove osebne kot družbene interese. Tako nastajajo npr. nove šole dvomljive kvalitete, bližnjice k neupravičenemu priznavanju izobrazbe najrazličnejših stopenj mimo študija, težnje k raznim študijskim olajšavam, ki niso tehnične, ampak vsebinske prirode in pomenijo degradacijo študija, nato pa še ob toliki raznolikosti aktivnih razveljavitvenih metod šolskih dokumentov že na pol upravičene teorije o brezpomembnosti formalne izobrazbe. Če ne zaradi drugega, bi moral že zaradi tega oporekati uredništvu Dela, ki je v svojem pripisu k mojemu drugemu pismu hote ali nehote moje načelo izpolnjevanja pogojev za največjo uspešnost dela zamenjalo s strokovno platjo dela, ki je le eden, čeprav ob objektivnih kriterijih važen vidik načela največje uspešnosti dela.

Zelo važno delovno področje je znanstveno-raziskovalno področje, ki že po svoji naravi zahteva ljudi velike vztrajnosti in energije, prodornega intelekta z intuitivnimi asociacijami in nekakšnim prirojenim ustvarjalnim spoznavno-raziskovalnim nemirom ter visoko moralno zavestjo. Zato se znanstvenik nikoli ne more obvezati za kakršnekoli končne rezultate svojega dela, ampak mora slediti svoji analizi in sintezi. Takšno mora biti po mojem mnenju znanstveno delo. Toda dogaja se, da ob subjektivno ustvarjenem političnem vzdušju določeni rezultati znanstvenega dela niso zaželeni, če niso v skladu s trenutnimi politično-operativnimi stališči. Takšno vzdušje ustvari ustavitev znanstvenega dela na področju njegovega sovpadanja z apriornimi politično-operativnimi stališči, obenem pa odpre možnost za uveljavljanje konformizma. Če se konformistični pokloni jemljejo kot merodajni kriterij pri kadrovski politiki na področju znanstvenega dela, nam ni težko uganiti, kakšni morejo biti njeni rezultati.

Zdi se mi na primer, da nam sedanji čas, kljub veliki politični aktualnosti ali pa ravno zaradi nje, ne nudi najboljših okoliščin za razvoj teorije delavskega samoupravljanja. Ta moja domneva je v skladu z dejstvom, da po petnajstih letih njegove prve realizacije na področju delavskega samoupravljanja v teoretičnem pogledu ni zadovoljivega napredka. Imamo pa k tej temi morje konformističnih prigodnic, med katerimi je po mojem mnenju že kar drastična edinstvena trditev nekega sicer družbeno dokaj uveljavljenega lastnika diplome filozofske fakultete, češ da je delavsko samoupravljanje pri nas teoretično obdelano že v vseh vidikih. Znanstveniki, ki se ukvarjajo s to problematiko, so bolj skromni in govorijo le o začetkih teoretičnega dela na tem področju. Toda že ob razpravah o izhodišču tega študija je čutiti pritisk k taki usmeritvi, od katere je možno pričakovati rezultate, ki ne bi preveč odstopali od hipotetičnih stališč politične operative, ki so v tem času v preizkušnji. V takih razmerah nastopa nevarnost enostranskega reševanja problema, ki ne bi imelo trajnejše vrednosti zaradi konformističnega umetnega jedra.

Politično pogojevanje v kadrovski politiki prinaša torej precejšnjo škodo na vseh delovnih področjih. Težko je najti sposobne ljudi posebno za odgovornejša delovna mesta, toda še neprimerno težji postane problem, če takšne ljudi iščemo med 14 odstotki od vseh, ki jih imamo na razpolago, s kriteriji, ki niso v skladu z načelom izpolnjevanja pogojev za največjo uspešnost dela.

Mislim, da je iz opisanega dovolj razvidno, da ekonomske spodbude v kadrovski politiki ne morejo dati dobrih rezultatov na političnem področju, politični kriteriji pa ne na delovnem področju. Če smo se odločili za delo kot pokazovalec našega ugleda in družbenega položaja, moramo tudi povedati, da ne bi bilo pomote, da gre za delo, ki je ob objektivnih merilih družbeno priznano. Zato moramo na delovnem področju opraviti izpit uspešnosti našega dela. Torej: Hic Rhodos, hic salta!

Ugotovili smo že, da je etično področje podobno kot mnoga druga teoretična vprašanja pri nas v glavnem neobdelano. Zato si ne moremo pod izrazom »moralno politične kvalifikacije« v pomenu, v kakršnem je bil uporabljen v razpisu mariborske livarne in drugih podjetij, predstavljati solidne urejenosti pojmov, ampak le trojanskega konja za nadaljnje vnašanje samovolje v kadrovsko politiko, ki pa njenim protagonistom niti ni nujno potreben, ker je, kot je videti, samoumevnost takšne samovolje v določenih krogih dogmatično »povzdignjena« do tabuja.

Milan Fabjančič

OSTI TEDNA

NEREFORMIRANE PRAZNIČNE NAVADE

Ni dvoma, da je prijetno proslaviti dan republike s pomembno delovno zmago. In zato nam je že pred mnogimi leti prešlo v navado, da 29. novembra odpiramo nove industrijske objekte, šole, zavode, stadione, ceste itd. Žal je to navado spremljala otroška bolezen — največkrat zaradi naglice — zadnja dela, ki so m o r a l a biti dovršena do prazničnega dne, so bila opravljena le polovičarsko in gradnje so ostajale nedodelane še mnogo časa po svečani otvoritvi. Potem smo se pritajeno jezili in jadikovali za izgubljenimi milijonskimi vsotami. Toda navada se je zakoreninila in gojimo jo še danes. Cena — kdo bi vpraševal po njej v trenutku, ko je razpoloženje tako praznično!

Čestitke ob državnem prazniku so v prazničnih dneh deževale z vseh koncev sveta. Z vseh koncev Jugoslavije so prihajale vesti o proslavah. Proslavljali so delovni kolektivi, šolarji, študentje, vrstili so se bolj ali manj kulturni programi z bolj ali manj prizadetimi udeleženci.

Tudi naša diplomatska predstavništva v tujini so po svoje prispevala k prazničnosti. Po vsem svetu so organizirala bankete, ki se jih je udeležilo po 1.000 povabljencev (in več). Na vseh koncih sveta. Nemara zaradi slabih komunikacij do tja še ni dospel glas o gospodarski reformi in varčevanju v Jugoslaviji.

pb

SENZACIONALNOST

Ali HTS je ali ni zdravilo proti raku, v razpravo o tem se pravzaprav niti ne bi hotel spuščati, to so že, ali pa še bodo rešili strokovnjaki. Bolj značilna je reakcija dela našega tiska, ki je celotno afero, ki se je rodila v strokovnih krogih in sprva sploh ni bila afera, napihnil in ji dal obeležje senzacionalnosti. Resnica je, da je želja najti zdravilo proti tej bolezni večja, kot so trenutne možnosti raziskovalnih ustanov pri nas. Zato je ustvarjanje takšne vrste psihoze nevarno tako za ugled tiska, kot (in še bolj) za ugled naše medicine v svetu, ki si s podobnimi aferami (zadnja ni bila prva) zelo hitro in temeljito ruši težko pridobljeni ugled, zaslugo resnega dela resnih znanstvenikov.

Tak način obveščanja javnosti in obravnavanja problema pa močno spominja na metode najslabšega dela zahodnega tiska, ki si s ceneno reklamo pridobiva naročnike in s tem, da stalno napihuje razne malenkosti, skuša obdržati svoje bralce. Škoda, da so se spustili v te opolzke sfere celo naši tako imenovani resni časopisi.

Verjetno bi bilo precej bolj pametno, da bi novi(čarji), ki so si pridobivali slavo in zasluge z objavljanjem člankov, škodljivih tako ugledu tiska, kot strokovnih zdravniških krogov, včasih malo bolj pogledali, v kakšnih razmerah delajo naše bolnišnice, še posebej onkološki inštituti in koliko sredstev v resnici dajemo za raziskovalno dejavnost.

S tem bi precej več koristili javnosti, ki se je varala z neutemeljenimi upi, in prizadevanju tistih znanstvenikov, ki jim njihovo delo ne predstavlja koristolovskih ciljev.

Kako, tovariši, je že s tako imenovanim novinarskim kodeksom?

b. z.

SPET: »DIŠI PO PLINU«

Energokemični kombinat velenje nam je dne 23. 11. poslal odgovor na »Ost tedna« z naslovom »Diši po plinu«.

Prosimo vas, da vašemu dopisniku M. N. posredujete priloženo brošuro o simpoziju v Portorožu, kjer bo našel vse njemu manjkajoče informacije o uplinjanju velenjskega lignita, predvsem sledeče:

— simpozij je bil javen, prireditelj pa je bila tudi fakulteta za naravoslovje in tehnologijo univerze v Ljubljani;

— simpozij je soglasno ugotovil, da je uplinjanje velenjskega lignita po izbranem postopku tehnološko sodobno in ekonomsko utemeljeno;

— jedro bodoče oskrbe Slovenije z daljinskim plinom mora predstavljati domači lignit, zunanji viri pa mu bodo le dopolnilo;

— projekt uplinjanja našega lignita je tako zasnovan, da je možno kasneje vključiti katerokoli obogatitev plina ali povečanje kapacitete oddaje daljinskega plina, bodisi z dodatkom zemeljskega plina ali z dodatkom plinov, dobljenih s cepljenjem destilatov nafte. O tem problemu smo že večkrat predavali in pisali.

Za podrobnejše informacije smo tako tovarišu M. N. kot vsakomur radevolje na razpolago.

Omenili bi še, da smo poučeni o predpripravah za projektiranje plinovoda Koper—Praga in da naši strokovnjaki pri tem sodelujejo. Oba projekta se medsebojno dopolnjujeta in nikakor nista konkurenčna.

Smatram, da dopis EKK ne odgovarja na zastavljena vprašanja. Zato jih zastavljam znova, vsaj najpomembnejša.

1. Kolikšna bo cena tisoč Kcal plina na pragu posameznih potrošnikov (n. pr železarna Jesenice?). To je še posebno aktualno v položaju, ki ga vzpostavlja gospodarska reforma. Na to je npr. opozarjal na simpoziju Anglež D. Elliot. »V Jugoslaviji pa so prilike drugačne in se zaradi tega kalkulacije ne smejo ravnati po angleškem vzorcu.«

2. Kolikšna bo cena plina iz Severne Afrike, transportiranega mimo Velenja? Zakaj se bo Avstrijcem to izplačalo?

3. Ali so zagotovljena finančna sredstva za realizacijo celotnega projekta? Če so zagotovljena, bi bilo z ozirom na najrazličnejše govorice primerno objaviti, od koga.

M. N.

NOVOSTI S KNJIŽNEGA TRGA

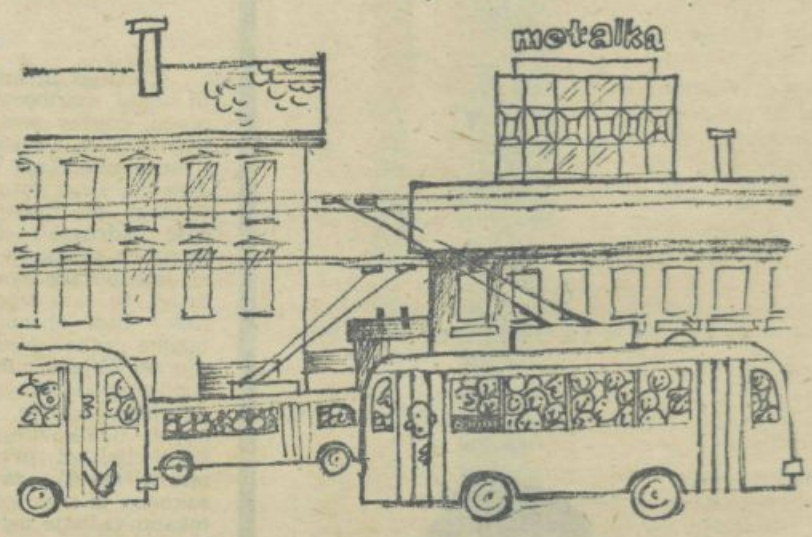

JOHN STEINBECK: ULICA RIBJIH KONZERV

Premalo elektrike in kruha

V Veliki Britaniji poznajo krivca za pomanjkanje električne energije — to je prejšnji minister za energetiko, ki je planiral premajhne zmogljivosti

Hvala bogu, da nismo v Veliki Britaniji (vsaj za nekatere)

UREDNIŠKI ODBOR:
FRANCE ANŽEL (TEHNIČNI UREDNIK)
IVO MARENK
RASTKO MOČNIK (ODGOVORNI UREDNIK)
VILIBALD NOVAK (SEKRETAR)
MILAN PINTAR
DIMITRIJ RUPEL

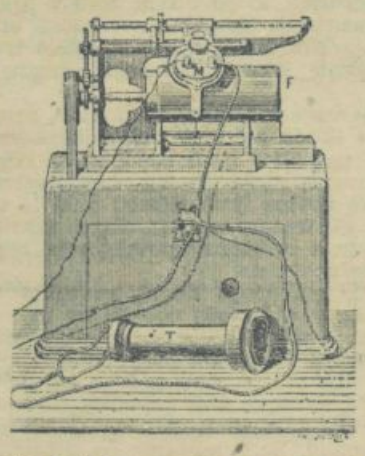

TRIBUNA — IZDAJA UO ZSJ — UREDNIŠTVO IN UPRAVA TRG REVOLUCIJE 1/II — TELEFON 21-280 — TEKOČI RAČUN 503-608-72 — LETNA NAROČNINA TISOČ DINARJEV POSAMEZEN IZVOD 40 DINARJEV — ROKOPISOV IN FOTOGRAFIJ NE VRAČAMO — TISKA ČP DELO, LJUBLJANA, TOMŠIČEVA 1, TELEFON 23-522 — POŠTNINA PLAČANA V GOTOVINI

Korajža pa taka! Če bi bil jaz plešast, bi si tudi upal pisati zoper frizersko policijo!

POPRAVEK

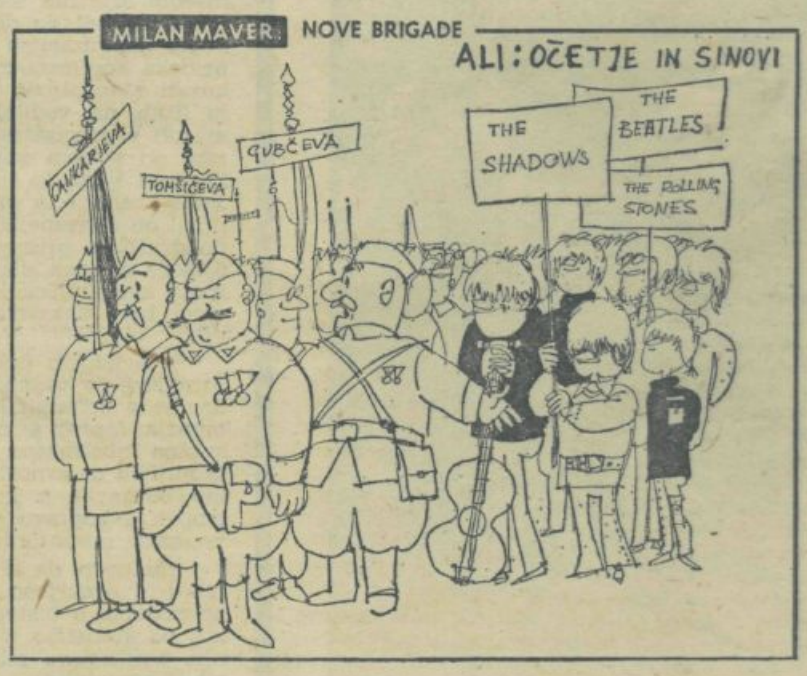

— Jaka, ali ni tale tvoj?

TOREJ NAŠA GOSPODARSKA REFORMA!

Vsota izkušenj socialističnega razvoja daje podobo socialistične družbe. Podoba je trenutno stanje procesa, ki temelji na treh osnovnih področjih:

— ekonomsko področje, materialna osnova socializma,

— socialno-politično področje, razvoj socialističnih odnosov,

— ideološko področje, vzgoja članov socialistične družbe.

Namenoma postavljam ekonomsko področje na prvo mesto, ker se drugi dve spreminjata s prvim. Taka slika je tudi velika julijska odločitev. Trenutno stanje je že posledica, vzroki so znani (ali pa ne), toda ti zdaj sploh niso važni. Nam ostane, da se spoprimemo s posledicami, ki so pred nami na dlani. Odločitev je znana, akcija v teku, reakcija pa še ni jasna. Jasni so nam cilji, ki jih pa ne bomo dosegli jutri, ker akcija ni trenutna, temveč proces.

Torej naša gospodarska reforma! Cilji so nam do sedaj edino merilo uspešnosti. Vsi ekonomski izračuni in statistični podatki so preuranjeni. Priznati je treba, da je bila reforma pripravljena dobro — na vrhu. Toda, ali smo bili pripravljeni mi? Morali bi biti, pa nismo bili! Toda, kdo smo MI? Spomnimo se prvih dni po začetku izvajanja reforme, potrošniške mrzlice, norega plesa cen, nepripravljenosti občinskih organov, gospodarskih prekrškov in podobnega. To smo torej mi! Kljub splošnemu poznavanju ciljev pa nekaj stvari ni jasnih. Kako je mogoče, da se v sedanjem času prošnja za prenos stanovanjske pravice rešuje polna dva meseca? Kako je mogoče, da zdravstveni dom zaračunava pavšalno osem obiskov za babiške obiske, ne glede na to, koliko jih je bilo v resnici in še te dvojno?

Ali konkreten primer!

V bazični industriji (kemični) je relativno nova gospodarska organizacija, produktivnost je tesno povezana s stopnjo mehanizacije. Ker so produkcijska sredstva nova in so vsi obrati popolnoma mehanizirani, je torej produktivnost maksimalna. Izkoriščanje kapacitet je devetdesetodstotno, kar je skoraj idealno. Izvaža polovico proizvodnje na konvertibilna področja. Cene so stalne že od leta 1953. V izgradnji je nov, popolnoma mehaniziran obrat. Ta gospodarska organizacija edina v Jugoslaviji proizvaja polprodukte, ki predstavljajo reprodukcijski material tekstilni in kemični predelovalni industriji. Po nervoznem skoku cen se je tudi tej gospodarski organizaciji vsota stroškov znatno dvignila, cene njihovim produktom pa so ostale maksimirane. Ker je začeta investicija zanje življenjskega pomena, osebnih dohodkov niso dvignili, še celo zmanjšati so jih morali zaradi omejitve električne energije. Prej je bila na zgornjem robu rentabilnosti, zdaj pa je na spodnjem. Opomniti velja tudi, da nimajo odvečne delovne sile.

Paralelno:

V lesni predelovalni industriji je določena gospodarska organizacija izkoriščala kapacitete s 45 odstotki. Produktivnost je dokaj nizka. Ugotovili so višek delovne sile. Odkrili so »notranje rezerve« v povečanju produktivnosti preko večjega izkoriščanja kapacitet. Odpustili so odvečno delovno silo, zaprosili za višje cene svojih izdelkov (odobreno!) in ugotovili neverjetno uspešnost. Rezultat: prej na spodnjem robu rentabilnosti, zdaj na zgornjem.

Komentar ni potreben! Vendar je to le en primer, ki ni jasen. S tem pa ni rečeno, da je vse nejasno. Nasprotno! V bistvu je vse jasno, samo vsem ni jasno. Ko bo vsem jasno, bo tudi vse jasno.

Vseeno pa me moti gornji primer. Nehote človek lahko sklepa, da v nasprotnem smislu pogoji gospodarjenja s tem niso izenačeni, čeprav je eno osnovnih načel reforme: izenačiti pogoje gospodarjenja. Celo do takega sklepa bi lahko prišel: če nisi dobro gospodaril doslej, ti je sedaj omogočeno »aktivirati ogromne skrite rezerve« in odslej dobro gospodari na sadovih prejšnje nedelavnosti. Ali nasprotno: bodi kaznovan za prezgodnje dobro gospodarjenje. Tega nikakor ne posplošujem, tudi je jasno, da ni mogoče čez noč izenačiti pogojev gospodarjenja, vendar je ta ekstremni primer majhno opozorilo in znak, da je bila reforma zamišljena bolje, kot se izvaja.

»Stvar ekonomistov je diagnoza, terapija pa stvar politikov« (dr. Pertot). Taka trditev skriva v sebi več misli. Če pod diagnozo razumemo samo ugotavljanje stanja in vzrokov, je to res stvar ekonomistov, vendar pa terapija, če jo razumemo kot odpravljanje stanja, ne bi smela biti samo stvar politikov, posebno ne v sistemu, kot je naš. Politiki ne bodo stabilizirali našega gospodarstva. Seveda je tudi beseda politik nejasna. Politik je lahko tudi ekonomski politik, agrarni politik, socialni politik itd. Če je mišljen tak politik, potem je terapija res stvar politikov, to pomeni nas vseh.

S terapijo bi morali začeti pri materialni osnovi družbe, ki je pogoj za proces proizvodnje. V socialističnem sistemu se mora materialna osnova razvijati vzporedno s produkcijskimi odnosi. Odnosi, da, odnosi bi morali biti naša svetinja. Iz odnosov izhajajo naloge (teh ni malo), potrebe (ki naraščajo) in napredek (ki si ga želimo). Naloge so dane z načeli reforme. Potrebe niso več najskromnejše, kar je razumljivo in njihovo omejevanje bi bilo nesmiselno. Omogočiti je treba zadovoljitev potreb s točnim izvajanjem načel reforme. Računati je treba, da bodo v prihodnosti »odkrili« nove potrošne dobrine, zato danes radio, pralni stroj in sesalec za prah ne smejo biti več luksuzne dobrine. Napredek pa je nujno povezan z investiranjem za razširitev materialne osnove, torej je popolno ustavljanje vsakršnih investicij lahko samo škodljivo.

Notranje rezerve ne morejo biti edini način reševanja sedanje situacije, posebno ne v taki obliki, kot se sedaj iščejo (zmanjševanje štipendij, odpuščanje delovne sile, zapiranje kolektivov vase, črtanje dodatka na leta in za prevoze). Iščimo možnosti drugje, iščimo jih v odnosih!

Jaro Mihelač

ZBOR TRIBUNE

V sredo, 24. novembra je bil prvi letošnji zbor Tribune. Težišče večera je bila razprava o konceptu lista in njegovem praktičnem izvajanju. Razpravljavci so načelni koncept ocenili v veliki večini za ustrezen in pozitiven, kritizirali pa so predvsem njegovo izvajanje. Dosedanja praksa je bila deležna predvsem dveh (sicer izključujočih se) očitkov: nekateri so ugotavljali, da so posamezni članki nedostopno ali pa prezapleteno napisani, spet drugi so zahtevali, naj se raven pisanja dvigne ter postane bolj teoretična in s tem ustreznejša ambicioznemu konceptu. Nasprotje, ki so nanj opozarjali razpravljavci, je bilo opaziti v celotnem dosedanjem pisanju Tribune, ki je nenehoma nihalo od zapletenejših poskusov analize do preprostejših zapisov. Vsekakor to vprašanje še ni rešeno, utegne pa postati jasnejše, ko bojo začele izhajati Zasnove — teoretska priloga Tribune.

Razpravljavci so razvili tudi nekaj predlogov, kako bi odpravili pomanjkljivosti in delno ozkost Tribune; predvsem so nekateri ugotavljali, da je vsebina preveč usmerjena na filozofska in sociološka vprašanja, ter predlagali, naj se tematika razširi in popestri, ustrezno temu pa naj se dopolni uredništvo. Ugotovili so tudi, da se list vse preveč omejuje na vprašanja slovenskega visokega šolstva, premalo pa da spremlja dogajanja na drugih domačih in tujih univerzah. Predlagali so, naj bi Tribuna intenzivneje spremljala razvoj in razvejanje posameznih strok, opozarjala na nove specializacije in nova delovna mesta. S tem bi razširili naše obravnavanje študijske problematike, obenem pa pomagali pri uspešnejšem orientiranju študentov.

Večina razpravljavcev se je strinjala, da je sedanji obseg lista nezadosten. S tem v zvezi so nekateri predlagali, naj bi Tribuna izhajala štirinajstdnevno, pa na več straneh — kar bi omogočilo tudi strožjo selekcijo člankov in s tem večjo kvaliteto.

Razprava je v splošnem opozorila na vprašanja in dileme, ki je uredništvo o njih razpravljalo že od začetka izhajanja, pa jih, kot vse kaže, ni uspelo zadovoljivo rešiti. Očitno je, da bomo morali o teh problemih še razpravljati — in naj bo zato zbor samo uvod v daljšo razpravo na straneh Tribune. Kot eden od temeljev za to razpravljanje naj služi tudi *pravilnik o upravljanju in urejanju*, ki ga objavljamo na tej strani.

Vsekakor pa se zdi, da je po tem zboru led, ki je v začetku obdajal urednike in njihovo delo, prebit, in da bo Tribuna, okrepljena z novimi kadri, ki so jih predlagali na zboru, krenila na pot uspešne kvalitetne rasti.

r. m.

PRAVILNIK O UPRAVLJANJU IN UREJANJU TRIBUNE (OSNUTEK)

I. Splošne določbe:

1. Tribuna je list zveze študentov v Ljubljani.

2. Ustanovitelj in izdajatelj Tribune je univerzitetni odbor ZSJ

3. Tribuna informira o dogajanjih v visokem šolstvu in v družbi ter jih kritično obravnava.

Tribuna omogoča študentom, da v njej javno izražajo svoja mnenja in prispevajo k urejanju družbenih zadev.

4. Finančna sredstva pridobiva Tribuna z naročnino in z dotacijami.

II. Organizacija in pristojnosti organov

5. Upravljavni in posvetovalni organi Tribune so:

a) zbor bralcev in sodelavcev

b) plenum UO ZSJ Ljubljana

c) skupščina ZS ljubljanskih visokošolskih zavodov

d) uredniški odbor

e) odgovorni urednik

f) uredniki rubrik

g) sekretar uredništva

6. Zbor bralcev in sodelavcev se skliče vsakih pet do sedem številk Tribune. Skličeta ga uredniški odbor in predsedstvo UO ZSJ skupaj ali pa vsak zase.

7. Pristojnosti zbora so:

a) razpravlja o sestavi pravilnika in o njegovih spremembah

b) razpravlja o splošnem konceptu Tribune, njegovem uresničevanju in daje konkretne predloge za urejanje lista.

c) predlaga urednike Tribune, njihov odpoklic in spremembe v uredniškem odboru

d) ima pravico biti obveščen o vseh vprašanjih, ki zadevajo življenje lista Tribune

e) ima pravico zahtevati, da se skliče skupščina ZS, če to zahtevo podpre 5 % članov ZS.

8. Pristojnosti plenuma univerzitetnega odbora ZSJ:

a) sprejema vsebinski koncept Tribune in smernice za njeno urejanje

b) voli in razrešuje na temelju predlogov zbora bralcev in sodelavcev urednike lista

c) odloča o sporih znotraj uredniškega odbora bralcev in sodelavcev urednika lista

d) sprejema finančni načrt Tribune

e) urednike, ki ne spoštujejo pravilnika, sprejetega koncepta in smernic, lahko plenum UO, v nujnih primerih pa tudi predsedstvo UO razreši brez predhodne razprave in predloga zbora bralcev in sodelavcev. V tem primeru in pa v primeru odstopa posameznih urednikov ali celotnega uredništva imenuje plenum UO (oz. predsedstvo UO) začasne urednike. Redno kandidiranje za izpraznjena uredniška mesta se izvrši na prvem naslednjem zboru bralcev in sodelavcev.

9. Pristojnosti skupščine ZS:

a) sprejme pravilnik o upravljanju in urejanju Tribune

b) odloča o pripojitvi, združitvi in ukinitvi lista

c) odloča o zahtevah zbora bralcev in sodelavcev v primerih iz točke 7 e

d) na redni letni skupščini oceni na temelju poročila uredništva delo Tribune v preteklem letu; po potrebi sprejme sklepe, ki se tičejo koncepta in smernic za urejanje Tribune.

10. Pristojnosti uredništva:

a) uresničuje koncept lista

b) upošteva smernice zbora, skupščine ZS in UO ZS

c) zbira prispevke

d) odloča o objavi prispevkov in o drugih vprašanjih, kadar nastane v uredniškem odboru nesoglasje (člen 12., točka g)

e) opravlja druge zadeve (udeleževanje sej, prirejanje razgovorov, ki so del urejanja lista itd.)

Za svojo uredniško politiko odgovarja zboru bralcev in sodelavcev, plenumu UO ZS in skupščini ZS.

11. Sklicanje zbora bralcev in sodelavcev mora biti objavljeno pravočasno s plakati v vseh študentskih domovih in na vseh visokošolskih zavodih in v Tribuni. Zasedanje zbora vodi delovno predsedstvo, ki je sestavljeno iz predstavnikov uredniskeega odbora in UO ZSJ, na zahtevo zbora pa tudi izmed predstavnikov bralcev in sodelavcev.

12. Odgovorni urednik:

a) odgovarja za list po zakonu o tisku

b) koordinira delo med uredniki

c) vodi organizacijo dela v uredništvu: vodi seje uredništva, pošilja člane uredništva na prireditve in potovanja, skrbi za dobre odnose v uredništvu, za nemoten potek dela itd.

d) zastopa list pred javnostjo in državnimi ter drugimi organi

e) nadzira delo sekretarja

f) ima pravico odkloniti objavo prispevkov, ki po njegovem mnenju nasprotujejo ustavi, zakonom in drugim predpisom.

g) objavo drugih prispevkov ali druga vprašanja lahko predloži v dokončno odločitev celotnemu uredništvu, ki odloči po možnosti takoj, sicer pa na svoji naslednji seji; isto pravico ima tudi vsak drug član uredništva. Zato skrbi odgovorni urednik, da so zlasti s pomembnejšimi prispevki, oziroma s prispevki, glede katerih bi utegnilo nastati nesoglasje, pravočasno seznanjani vsi uredniki.

13. Uredniki rubrik zbirajo prispevke in urejajo svoje rubrike v skladu s splošnim konceptom in smernicami za urejanje Tribune. V primeru nesoglasja z odločitvijo posameznega urednika odloča odgovorni urednik (čl. 12. točka f) oziroma celotno uredništvo (čl. 12, točka g).

Če je v primeru po čl. 12. točka g izid glasovanja neodločen, odloči odgovorni urednik. V nobenem primeru pa ni mogoče vsiliti uredniku rubrike objavo prispevka, s katerim se ne strinja: možno je le predlagati njegovo zamenjavo.

14. Urednike voli plenum UO ZSJ za dobo enega študijskega leta izmed študentov, ki so bili predlagani na zboru Tribune. Pravilloma so volitve na začetku študijskega leta pred redno letno skupščino ZS.

Na zboru lahko kandidira vsak član ZSJ na eno ali več uredniških mest. Uredniška mesta določi na predlog uredništva plenum UO.

Dotedanji uredniki lahko ponovno kandidirajo za isto ali drugo uredniško mesto. Seznam izvoljenih urednikov se objavi v Tribuni.

15. Uprava:

Upravni delavci opravljajo sekretarske, blagajniške, kartotečne, arhivske in druge podobne posle.

16. Sekretar uredništva:

a) izdela predlog finančnega načrta

b) sklepa pogodbe s tiskarno in drugimi pravnimi osebami in skrbi za njihovo izvrševanje.

c) vodi in nadzira delo uprave

III. Prehodne določbe

17. Ta pravilnik začne veljati, ko ga sprejme skupščina ZS ljubljanskih visokošolskih zavodov.

Sprejeti pravilnik se objavi v Tribuni.

OBVESTILO

SKUD AKADEMIK vabi na

razgovor z režiserjem Jožetom Babičem

ob predpremieri njegovega filma »Kratko poletje« v Mali unionski dvorani 10. decembra ob 20.30 uri.

ZOPER DESTRUKTIVIZEM

Razpravljanje o načinu kritike je verjetno davek neki družbeni strukturi, ki se je formirala v agoniji institucije, ki ji običajno pravimo družbena delitev dela. Ta dediščina preteklih dob, ta absolutizirani absurd — nam nalaga nove, še bolj alienirajoče dolžnosti. Kot zgodovinsko bitje sem primoran k participaciji, kot bitje absurdnega sveta sem pač prisiljen, da se podredim pravilom igre, ki so postala običaj v našem kulturnem prostoru. Kdaj bomo nehali uveljavljati to in zavračati ono stališče, kdaj bomo spremenili svet, ki nas duši — to mi pač ni jasno. Pisanje o literaturi je ena izmed absurdnih dejavnosti, ta absurd pa je še večji, če ga nekdo hladokrvno ugotavlja in ga zatem institucionalizira. To je zame nihilizem.

Andrej Inkret je v svojem članku »Nadaljevanje dialoga« (Delo, 4. XI. 1965) kljub nekaterim realističnim tezam, na koncu podlegel destruktivizmu in nihilizmu. Ko pravi, da ima literatura status preprostega bivanja, ugotavlja naslednje: »... Tako postaja literatura zmerom bolj nekontroliran, neposreden in hipersenzibilen zapis bivanja, ali z drugimi besedami, samo njegova neposredna realizacija, torej ne mnogo več, kot pomeni že bivanje samo. Literatura potem ohranja v sodobnem svetu svoj smisel in pomen le še kot zavest o nekem stanju stvari, do kraja prignano vednost o nekih človeških odnosih (ki so tudi komaj še kaj drugačni od odnosov med stvarmi), ne da bi še mogla kakor izrazito računati s svojo »realno dejavnostjo« in »učinkovitostjo« ter odločilneje vplivati nanje in jih preoblikovati. Njen osnovni smisel in pomen je v odkrivanju nesmisla in osveščanju v smeri deziluzije.«

Nekateri imajo pač čisto svojo predstavo o bivanju, zdi se, kot da živijo neko svojevrstno zasebno življenje (bivanje), ki z navadnim življenjem nima prave zveze. Njihovo gledanje na življenje je precej enostransko.

Ko Inkret zatrjuje, da je edina možna komunikacija so-bivanje, da se umetnost realizira v komunikaciji z bralci, mimogrede pozabi na te bralce in na to komunikacijo. Oboje priredi neki svoji formuli. Inkret zagovarja »nekontroliran« način bivanja literature, zapis bivanja, neposredno realizacijo, **ne mnogo več** kot bivanje samo. Kaj to pomeni? Da umetnost drži življenju zrcalo? Da se vse, kar se med ljudmi dogaja, prenese na papir? Da se bivanje brez selektivnega principa zliva v literaturo? Da je umetnina le posnetek z istimi razsežnostmi, kot jih nahajamo v naravi? Morda pa zato ni treba umetnika? Morda bo zadoščal precizen stroj — ta bo dogodke razvrstil po abecedi in jih klasificiral po bednosti. Toda — Inkret pravi »ne mnogo več kot bivanje samo«. Torej majhna razlika vendarle je — ne mnogo, malo, prav malo. Kaj je zdaj to? To malo je — »odkrivanje nesmisla in osveščanje v smeri deziluzije«, kakor pravi Inkret. »Literatura je ena izmed dimenzij bivanja.« Ta dimenzija menda pomeni deziluzijo. In kaj je deziluzija? Človek se v svojih odločitvah zavedaj, da prideš v afirmativni verziji svoje opredelitve pod Inkretov meč, ki te spreobrne v anarhista in nihilista. Odločaj se negativno! Ljudje bivajo. Njihovo bivanje je iluzija, pravi Inkret. Ljudje gradijo tovarne, hiše, dvigajo mostove, atomske centrale. Bedniki! To je vendar iluzija! Namesto da gradite, raje rušite! Vaše delo je iluzija. Človek ne pomeni več osebnosti, človek je iluzija, je nesmisel. Bivanje je nesmiselno. Zakaj se gremo socializem, zakaj se gremo vrednote, moralo, etiko, estetiko, zakone, ustavo, samoupravljanje, kulturo ... to je vendar iluzija! Literatura nam odpre oči in naenkrat ni ničesar več, vse se je zrušilo v nič, v nesmisel. Literatura ne more »odločilneje vplivati« ali kaj »preoblikovati«, lahko samo ruši. Ali je res tako?

»Literatura«, pravi Inkret, »kot del splošnega procesa in ena dimenzija sodobnega bivanja zmerom bolj izgublja svoj prvotni transcendentalno utilitaristični pomen ali svojo metafizično aktivistično veljavo, skratka svoj bolj ali manj učinkoviti integracijski vpliv navzven, — ampak postaja pomembna zlasti kot intimna komunikacija s procesi v splošnosti.«

Človek kot družbeno bitje komunicira z drugimi ljudmi, v njih išče sebe, prek njih spoznava sebe, prek njih realizira samega sebe. Človek kot družbeno bitje izumi jezik. Jezik povezuje ljudi v narod. Ti ljudje, ki se lahko brez težav sporazumevajo, so si bližji, kot so si ljudje dveh različnih narodov. In tvorba jezika je tudi literatura. Če nič drugega, ima ta literatura en skupni imenovalec — jezik. Na tej točki se ljudje razumejo, se integrirajo. Ljudje, ki imajo literaturo, so si v nekem smislu blizu. Literatura jim to bližnjost po svoje omogoča. Menim, da literatura **je** integracijski faktor. Inkret ne misli tako. Literatura ljudi odtujuje, jim jemlje človeška čustva, namesto njih pa jim podeljuje deziluzijo in samoto. Prepričan sem, da se to tudi v resnici dogaja, a ob tem ne čutim nekega posebnega zmagoslavja. Cilj (ki je status quo) je komajda vreden človeka, ki razpolaga z dialektično pametjo.

Literatura »postaja pomembna zlasti kot intimna komunikacija s procesi v splošnosti.« Sprašujem se, zakaj tak poudarek tej intimnosti. Ali to pomeni, da se pisatelj in splošnost pogovarjata o nekem njunem posebnem jeziku, ki ga nihče od njiju ne razume? Jaz takemu pisatelju ne verjamem, ker njegovega jezika ne razumem in ker mi svoje komunikacije ne more dokazati. Ali pa to pomeni, da ta splošnost vsakemu bralcu posebej (prek pisatelja) pripoveduje zgodbo o svojem bivanju, »zlasti« pa je pomembno, da to zgodbo pripoveduje potihem, intimno, na štiri oči. Če jo pripoveduje vsakomur posebej, po mojem izgublja čas, dosega pa prav isto, kot če bi jo povedala vsem skupaj.

Jasno je, da na ta način ne pridemo daleč. Zabredemo v filozofijo, ki s prakso nima nobene zveze. Praksa pa je jasna in nima z Inkretovim nihilizmom nobenega opravka. Vsaj jaz razumem potrebo sodobne družbe (priznam, da je alienirana) kot potrebo po angažirani literaturi. Danes, ko imamo opravka s toliko alienativnimi in dezintegrativnimi procesi v družbi, nam ni vseeno, ali alienacija in dezintegracija neovirano nadaljujeta svoj pohod, ali ju zaustavimo. Inkret meni, da je dovolj, če ju spoznamo, ju legaliziramo in pika. Literatura mora po mojem prepričanju biti »zavedajoča se bit«, vendar ta proces ni enostranski in le ogledalen. Engels pravi: »Politični, pravni, filozofski, religiozni, književni, umetnostni itd. razvoj sloni na ekonomskem razvoju. Toda ti vsi učinkujejo tudi drug na drugega in tudi na ekonomsko osnovo. Ekonomski položaj torej ni **edini aktivni vzrok**, vse ostalo pa samo pasivna posledica, temveč gre za medsebojno učinkovanje na osnovi ekonomske neizogibnosti ...« (F. Engels: Pismo Heinzu Starkenbergu).

Umetnina se torej ne ogleduje v življenju zato, da bi bila njegov poslušni in pasivni lakaj, umetnina temu življenju tudi kaj prispeva. Sicer pa so to stvari, ki so splošno znane in jih ne kaže ponavljati. Umetnik naj le ve, kaj dela, naj bo za svoje delo odgovoren.

V bistvu je početje Andreja Inkreta zelo varno početje. Podobno je logiki pozitivizma, ki se z »objektivnostjo«, ki mu jo nudi njegov nazor, umakne odgovornosti in zgodovini. Če se hoče umakniti opredelitvi in ne-varnemu angažmaju, je najpreprosteje reči: — Jaz sem ogledalo, sem zavest o svetu; jaz nisem kriv, kriv je svet. Zgodovina ni leksikon, kjer so natančno zapisani dogodki, zgodovina je dialektika, ki se razvija prek konfliktov. Zgodovina je veriga negativnih in pozitivnih predznakov, pozitivizem pa je nevtralen in potemtakem »večen«. Tudi Inkret želi biti večen. Odsevanje stvarnosti ne zahteva nobenega tveganja — vselej je pri roki izgovor, taka je pač doba, tako je bivanje. Največ, kar tvega Inkret, je osveščanje in deziluzija. To pomeni razvrednotenje danosti, preseganja ni, vse ostane na nivoju ali pa se spusti podenj. Komunikacija med svetom in umetnikom je za Inkreta preprosta stvar. Svet sporoča umetniku svojo usodo. Umetnik lahko zagrozi kvečjemu s pogubljenjem

Vse kaže, da Inkret zagovarja status quo, konkretne naloge in razvoja pa ne vidi. Zato tudi ni konflikta me metnikom in publiko. Umetnik ne nosi od rnosti, odgovornost nosijo — ljudje. To pa demagogija in nič več. Brez konflikta ni no situacije, kar pomeni razvoj. Če ima svet razvoj, prav, če ga nima, tudi prav. Ume je pisar v uradu za izgubljene iluzije. In ova prerokba je žalostna — obsojen biti zastoj zgodovine. Ceterum censeo, da bo atura živela svoje muhasto življenje brez na Inkretovo prerokbo.

Dimitrij Rupel

P.S. Članek je avt oslal uredništvu Dela. Tam so ga zavrnili z meljitvijo, da si kulturna stran v Delu te obširne polemike ne more privoščiti. Če uredništvo Tribune meni, da bi se pole morala nadaljevati tam, kjer se je začel bjavlja članek na svojih straneh. Edina ško ki je pri tem prenašanju nastala, je — i ba časa.

Igra, foto ubomir Pucar

NOVE SMERI 3

V Zagrebu je bila od 13. avgusta do 15. septembra 1965 (likovna) manifestacija na temo »Divulgacija primerkov vizualnih raziskovanj«. Ostvarjena je bila v obliki razstave in javnih nastopov. Razstava je pokazala dela v okviru te teme, rezultate natečaja za serijsko industrijsko izdelavo takih del in demonstracijo raziskav vidnega okolja. Prireditev se je odvijala v zbiranju novih smeri vidnega občevanja in v odporu do tržnega polaščanja proizvodov novih smeri. Torej:

Namesto navidezno trajnih vrednot — spodbuditi in dosezati raziskovanje plastične komunikacije izkustev in spoznanj vidnega dojemanja.

Namesto mita — razgibati zavest in razumevanje bistvenih, načelnih in operativnih problemov.

Namesto vrednotenja individualnih zmožnosti — iskati skupne imenovalce celostnih problemov.

Namesto improvizacij in nekritičnih postopkov — sistematska in strnjena razčlenitev.

Namesto individualne proizvodnje — neposredno soočenje s pogoji industrijske tehnologije. (Uvod v razstavo Nove smeri 3)

(Otto Piene) — Organizirali smo se in zbirali, razstave pa, ki smo jih prirejali, smo imenovali »nočne razstave«; taki vernisaži so trajali dlje kot traja noč in ogledovanje razstavljenih stvari se je nadaljevalo v dnevni luči. Prva razstava, ki je nekako sledila našim razmišljanjem o umetnosti, je bila tista v sedmi noči, ki smo jo imenovali »rdeče slikarstvo«. Naša ideja, celo težnja, je bila prečiščevanje barv, odpor proti neoekspresionizmu, mirno osvajanje duše s pomočjo tišine, a zoper vedro in brezbrižno čutnost. (Grupa Zero)

Uvideli smo, da poskus ponovne harmonizacije razmerja med človekom in prirodo (tisto prirodo, ki komunicira z dražljaji brezna in stvari, kot so nebo, morje, puščava, stroji, zrak, poezija, voda, luč, forma, sredstva izražanja, nogavica) ne postavlja umetnika v pozicijo begunca iz novodobnega sveta, nasprotno, umetnik ni izključen niti iz prirode niti iz stvarnega sveta civilizacije, vključno tehničnih izumov.

(M. Meštrović). Vzporedno s tem se je razvijal in se razčlenjal tudi idejni program Novih smeri. Spočetka je predvsem poudarjal zahtevo, da je treba radikalno spremeniti tradicionalni pojem umetnika in umetnine ter njegovega mesta in pomena v sodobni družbi. Od posamezne umetnine je bil poudarek odločno premaknjen k raziskovanju objektivnih, skoraj znanstvenih podlag likovnega pojava in vidnega dojemanja. Ta dejavnost je prerasla tradicionalne umetnostne oblike — slikarstvo in kiparstvo — in tudi pojem enkratnega in neponovljivega dela; zstavljen je bil problem ustvarjanja takih del, ki bi bila zamišljena v oblikah množične industrijske izdelave. S tem se je to gibanje naslonilo na idejno dediščino ruskih konstruktivistov in Bauhausa ter na njihova prizadevanja, da bi imel umetnik dejavno vlogo pri ustvarjanju življenjskega okolja novodobnega človeka. (Sinteza 2)

Proti severu je vedno manj dreves, vedno manj rastlin, vsega primanjkuje, a pričenjajo se široka prostranstva snega in ledu.

Marko Pogačnik

BETTINA MARDER:

POSLUŠALEC

Bettina Marder se je rodila leta 1942 v Frankfurtu ob Maini. Ob svoji smrti (umrla je za možganskim vnetjem, stara 21 let) je zapustila dve sproščeno napisani zgodbi, ki mestoma globoko segata v človekov občutljivi, sanjski svet: prvi, z naslovom Senca, je sledila tik pred njeno smrtjo napisana zgodba Sneg.

»Zgodi se, da se človek nenadoma zdrami in se ne more več upreti pritisku spominov,« pravi pisateljica v prvi zgodbi, v kateri pripoveduje namišljenemu poslušalcu o svojem odhodu iz meščanskega doma, o svojem življenju v pusti in večno enaki ulici in o svojem končnem pobegu v tesnobno, strahotno samoto. V drugi zgodbi, ki je prav tako napisana v prvi osebi, žaluje mlado dekle za smrtno ponesrečenim prijateljem in pobegne v nenavaden svet, svet, ki je razpet med sanje in resničnost. V jeziku, polnem tihega ritma, in v pretresljivih in prepričljivih podobah nam je predstavila Bettina Marder tisto brezupno praznino, ki je po njenem mnenju značilna za njeno generacijo in za svet, v katerem človek ne razume človeka.

Mnogo se je spremenilo in nič. Ostal pa je čas. Čas in spomin. Sedanjost je moje ogledalo spominu. In to ogledalo je preteklost. Še vedno so isti obrazi v naši ulici, vse stoji od vekomaj. Nič se ni spremenilo. Samo barve postajajo bolj praznične in mračnejše. Sicer je vse po starem.

Da, mnogo megle je tu, okolica z gosto meglo in svetlobo. Kam vstopi, s čim prizadene nekoga drugega — tega človek ne ve vnaprej. Vsako misel izgublja, še preden jo izgovori. Nobenih meril ni več. Človek preneha dajati oddaljenosti vsebino in čas. Končno se le zbudimo, odvržemo poslednjo cigareto skozi okno in ne vemo več: kam.

Gledam ga naravnost v obraz. Nenavadne oči ima in iz njih bom razbrala, kaj misli. Toda zdi se, da se je bila zarezala v kotičke njegovih usten stara odklonitev. Ti kotički so globoki in ozka guba se vleče prav do široke brade.

Tako ne prodrem do njegovih misli. Končno rečem:

»Tudi vi še niste dolgo tu.«

»Zadnjo pomlad sem dobil to sobo.«

»Jaz sem tu od božiča.«

»Vem.«

»Toda jaz ne ostanem.«

»Odidete kmalu?«

»Ne vem še.«

Njegove oči se smehljajo. (Še nikoli nisem videla tako izrazitih oči.)

»Kako sovražim, če mi človek ne verjame. Seveda bom šla«.

Nenadoma sem mirnejša. »Samo še denar potrebujem.«

Umolknil je. »Človek bi se moral vrniti, premagati samega sebe in potem začeti znova.« Njegov glas je postal močnejši in bolj energičen. Začudeno sem se zazrla vanj, toda ni dvignil pogleda. Gledal je mimo mene in v njegove oči se je naselila brezupna žalost. Poizkusila sem spremeniti pogovor. V takem besedovanju je minila noč. Zjutraj sem skoraj brez moči stopila v sobo in zaprla ogledalo.

Kaj bom zdaj s časom, s seboj?

Podnevi je mesec bled. Kmalu bo temno in deževalo je vso noč. Za majhnim oknom spoznam mesečev krajec, ki je medeno rumen. Odprem ogedalo in krajec plane kvišku. V hiši je zelo tiho.

Če se ne bi mogli nikoli spominjati, ne bi tudi nikoli žalovali. In tako ostanem, strmim v sivomodri četverokotnik pred svojim oknom, nebo se zopet obarva, razcveta se obotavljajoče kot popek, v liste se zapleta nočna svetloba; in jaz vem, koliko poguma mora imeti človek za življenje, za razmišljanje in opazovanje, za to, da misli na prihodnost in se ukvara s spomini.

Tako hočem vse še enkrat doživeti; ne vem, kaj bi me sicer lahko odrešilo. Moj poslušalec bo slikar kot preteklo noč. Govorila bom njegovi senci. Dober poslušalec je in ni mi treba čakati nanj. Ostala bom, povedala mu bom, kar nisem povedala doslej še nikomur, ker me je strah, strah kot še nikoli poprej.

Vesela bi bila, če bi se hotelo utrniti jutro z meseca in zvezd. Da bi vsaj hitro prešle sanje in da bi se iz jutra izvila megla. Potem imam čas, dovolj časa za spoznanje, da časa ni. Nazaj moram. In potem bom šla.

Izbral in prevedel:
Peter Vodopivec

POJASNILA IN OPOMBE

Pričujočo repliko mi je kulturno uredništvo časopisa Delo vrnilo s pojasnilom, da je predolga, hkrati pa mi priporočilo, naj jo za polovico skrčim, češ da po sklepu uredniškega kolegija tako dolgih člankov ne objavljajo, med drugim tudi zato ne, ker baje bralcev kulturne rubrike Dela ne zanimajo. Menil sem, da je takšna sodba uredništva zapiranje dialoga, zato sem članek ponudil v objavo Našim razgledom, saj se mi je zdelo normalno, da polemiko spričo prejetega odgovora nadaljujem tam, kjer sem jo začel. Bodi tako ali drugače, v naslednjih dneh sta na straneh kulturne rubrike Dela izšla dva polemična članka, ki sta po obsegu celo daljša od mojega. Uredništvo Naših razgledov je zato menilo, da mi mora repliko objaviti Delo, naposled pa se je na podlagi tega svojega stališča prav tako odločilo, da je ne objavi. Pri vsem tem se je med drugim izkazalo tudi to, da ažurnost nikakor ni vrlina omenjenih dveh uredništev, saj mi je Delo vrnilo članek po dvanajstih dneh, Naši razgledi pa po mesecu dni zavlačevanja.

Tako se je torej zgodilo, da ga prinaša Tribuna šele dva meseca zatem, ko je bil napisan, zdi pa se mi, da kljub temu ni izgubil svoje aktualnosti, saj po vsej priliki načenja vprašanja in probleme, ki se jih ne da odpraviti od danes do jutri.

N. G.

Dne 18. septembra in 2. oktobra 1965 se je Josip Vidmar v svojem Dnevniku polemično zavzel nad nekaterimi mojimi mislimi in trditvami v članku Razumevanje sodobne poezije, objavljenem 24. julija letos v Naših razgledih. K pisanju tega članka me je spodbudila izrazito odklonilna sodba, ki jo je Josip Vidmar v enem svojih štirinajstdnevnih feljtonov izrekel o sodobnem pesniškem snovanju pri nas.

Razumljivo je, da izkoriščam ponujeno priložnost za razgovor, saj mi je tako omogočeno, da zavzetim bralcem kulturne rubrike Dela natančneje pojasnim nekatere svoje poglede na literaturo in njeno družbeno vlogo, zlasti še, ker ti pogledi v Vidmarjevi interpretaciji, kolikor jih povzema, povečini nimajo tiste vsebine, kakršno jim kot avtor pripisujem. To želim še toliko prej, ker nikakor ne morem pričakovati, da so bralci kulturne rubrike Dela, ki spremljajo Vidmarjev Dnevnik, brali tudi moj članek, katerega sem, potem ko ga je Delo odklonilo, ponudil v objavo Našim razgledom.

Po drugi strani pa me je nagnilo k pričujočemu razpravljanju tudi spoznanje, ki ga v naši družbeni praksi vsepovsod močno poudarjamo, da je namreč najširša izmenjava mnenj in gledišč temeljna sestavina slehernega demokratičnega družbenega življenja, zategadelj se tudi ne bi mogel pridružiti stališču tistega dopisnika kulturne rubrike Dela, ki bi rad dal besedo enemu samemu sedniku v potekajočem dialogu, to je Josipu Vidmarju, njegovim »tako in tako opredeljenim« nasprotnikom pa bi v svoji veliki vnemi za pravico do enakopravnega razpravljanja to možnost kratkomalo odvzel.

Zavedam se, da polemika v dnevnem časopisu, ki po svoji naravi, družbeni vlogi in namenu ni tista tribuna, kjer bi se dalo v potrebnem obsegu opisati in predstaviti temeljni nesporazum med Josipom Vidmarjem in mano, lahko to opravi le v zelo fragmentarni podobi, v luči posameznih na hitro prikazanih aspektov na nekatere pojave v književnosti in s tem kakopa tudi v življenju.

V celotni polemiki se namreč srečuje dvoje med sabo povsem različnih svetov, dvoje nasprotujočih si eksistencialnih skušenj in drž, vsebujočih vse tiste sestavine, ki opredeljujejo in tvorijo posamezno človeško osebnost in njeno prakso. To pomeni, da gre pri vsej stvari za dosti globlja in usodnejša nasprotja, kot se zdi na prvi pogled in kot se nam le-ta nemara prikazujejo po dosedanjih objavah. V vsem tem je očitno tudi iskati enega izmed razlogov, zakaj že vseskozi govorimo drug mimo drugega in mimo vprašanj in problemov, ki posegajo v samo bit sodobnega človeka, s čimer nedvomno samo reproduciramo temeljno nezadostnost svoje eksistenčne situacije v svetu, v katerem živimo in katerega del smo. Zadovoljujemo se z videzom, resnici pa dopuščamo, da nam uhaja med prsti. Zategadelj tudi menim, da bo potrebno o nekaterih problemih, ki zadevajo smisel in socialno funkcijo umetniškega dela, spregovoriti zunaj dnevnega tiska in neodvisno od potekajoče polemike.

Josip Vidmar skoraj polovico svoje replike posveča neki moji misli, kjer naj bi mu bil, kot trdi, oponesel, da zato ne more najti stika z novo poezijo, ker kontakt z njo izenačuje z razumevanjem, čeprav je šlo v tem primeru le za teoretično razčiščevanje nekaterih pojmov in terminoloških nesoglasij. Vsekakor je iz mojega članka docela razvidno, da gre, kar zadeva njegovo razumevanje oziroma nerazumevanje sodobne poezije, za dosti globlje in vsebinsko pomembnejše vzroke, ki prizadevajo celotno Vidmarjevo osebnost in njegovo eksistenco. Le-ta je po svojem poreklu, svoji opredeljenosti in temeljnih sestavinah namreč takšne narave, da s to tako imenovano novo poezijo, kot kaže, kljub vloženim naporom ne uspe najti pravega stika. Vidmarjeva vizija sveta je očividno tako strukturirana, da ne zmore ustrezne naravnanosti, ki bi mu omogočila, da se ujame s to poezijo v uglašeno soglasje. Do takšne ugotovitve sem prišel tako na osnovi Vidmarjevih sedanjih izjav, kakor tudi ob upoštevanju sporočil, kakršna je mogoče odkriti v njegovem kritičnem opusu, na katerega se mimogrede sklicuje. Nedvomno pa bi preseglo obseg in namen pričujočega zapisa, če bi na podlagi spoznanj in ugotovitev, ki mi jih nudi Vidmarjevo delo, skušal opisati njegov odnos do literature in sveta ter ga soočiti z vizijami velikega dela sodobnega liričnega snovanja pri nas. V eksistencialnem nasprotju med eno in drugo podobo sveta pa se v resnici, kot mojo misel pravilno povzema Josip Vidmar, prikazuje temeljna zavora, zaradi katere ostajata vsaka na svojem bregu in ne moreta zaživeti v učinkovitem sozvočju.

Josip Vidmar zatrjuje, da je takšne razlage odnosa med bralcem in literaturo sposobna le »eksemplarična preproščina nekakšnega umovanja«, zakaj po njegovi sodbi bi logika takšnega umovanja nujno pripeljala do tega, da bi morali kritiki odkloniti vse, kar bi prebrali, saj vsako delo »odraža drugačno podobo sveta« od tiste, s katero razpolaga kritik, zato je nesporazum med njima neizogiben. Da bi dokazal nesmiselnost takšnega »umovanja«, navaja dejstvo, da z deli iz različnih zgodovinskih obdobij in z oznako vseh mogočih narodnosti na sebi, kljub temu, da odražajo povsem tuje podobe sveta, vendarle najdemo stik in odkrivamo v njih očarujoče lepoto.

Nedvomno je res, da se je napadeni pojem navzel svoje »eksemplarične preproščine« šele v Vidmarjevi razlagi. Temeljni nesporazum, ki nastaja ob Vidmarje terpretaciji tako imenovane podobe svet med vsebino, ki naj bi jo imel ta pojem moje, je v tem, da ga Vidmar očitno spra v zvezo s teorijo odraza, s katero pa nici nima nič skupnega. V čem je torej marjeva misel?

Pisec Dnevnika na em mestu sam priznava, da je »vsaka res umetnost ... v svojih najglobljih plasteh t ratkomalo nedoumljiva in inkomensurab To pomeni, da vsebuje nekaj, kar ji je no in nezamenljivo in zaradi česar očividn loh je umetnost. Kaj je to? Bržčas nič dr kot bivanje samo, ki je neopredeljivo in » mensurabilno«. Umetnina pa lahko biva dejavnem stiku z bralcem, ki jo doživlja, er je mrtva kot vsak drug predmet v sve vari. Tako je več kot na dlani, da je umet nenehen proces, ki se dogaja v človeški zg ni, kjer doživlja svojo socialno realizacijo. ga tudi sledi, da literarno delo lahko živi umetnina samo v komunikaciji, se pravi tedaj, kadar ga v resnici doživljamo.

Nemara je Josip ar prezrl, da je v članku, zoper katerega pa, vse to dogajanje že popisano in tudi etizirano s Shakespearovim primerom, zat u ne bom znova popisoval. Poudarim naj išlo že izraženo misel, ki posega v samo turo in naravo umetniškega dela, da na bralec v svoji viziji aktualizira le nekate estavine, ki so neki umetnini potencialno rotne, ne more pa obseči v celoti, ker ečsmiselna, odprta in neizčrpljiva in prav o živa in aktualna v različnih časovnih obij. Na enak način se kakopa vede tudi umetniških stvaritev, ki so nastale v ob »vseh mogočih tudi eksotičnih narodov ružb«. Šakuntalo ali pa Salomonovo Visoko em lahko doživi kot umetnino le v prim če je sposoben navezati z njo ustrezen men stik. Če tega ne zmore, tedaj mu ti eli ostaneta pač nedostopni; s tem pa lor ni rečeno, da je tak bralec slab ali c manj vreden od drugih.

Opisana posebna ura umetniškega dela, ki je tako struktur da bralec v njem z aktualizacijo in ten cijo nekaterih njegovih sestavin odkriva nico svojega lastnega bivanja, na osnovi ga se po evidencialni poti z njim sploh a učinkovito sporazumeva, je najbrž razl to, da ga tudi potrebuje in ceni. To pom da bralec v komunikaciji soustvarja, s podlagi prvin in pogojev, ki so dani v ini, gradi svojo lastno vizijo njene vsebine. Zato je tudi mogoče, da isto umetnino tako različno doživljamo. Potemtakem si njegova podoba sveta in podoba, ki jo izraža umetnina, ne stojita nasproti kot dvoje nepremakljivih vednosti, ki se nezaupno ogledujeta, marveč se dopolnjujeta, prepletata in zraščata v eno. Zategadelj nikakor ni nujno, kot se to prikazuje Josipu Vidmarju, da bi moral vsak bralec odkloniti vse, kar prebere, saj bi s tem odklanjal samega sebe. Bralec namreč umetnini mimo tega, da jo izčrpava, tudi nekaj dodaja. In prav ta lastnost, s katero se ponaša umetnina, je zanjo bistvena in nepogrešljiva, saj ji daje opisani univerzalni značaj. V ilustracijo zapisane teze naj navedem primer. Pojem mize, ki je idealni predmet, se nedvomno razlikuje od mize kot konkretnega predmeta, ki ga zaznavam s čutili. Toda brž ko omenjeni pojem izrečem, mislim ali preberem, ga tudi že začnem povezovati s konkretnim predmetom, se pravi, da ga v svoji predstavi skušam prestaviti v določeno okolje, npr. v svojo sobo pod okno, s katerega je lep razgled na mestne stolpnice, ki tako učinkovito štrle pod sivo ljubljansko nebo, ali pa v urad, v katerem delam. Temu pojmu torej nekaj dodam, česar v njem kot takem ni. Isto se dogaja s stavki, odstavki in knjigami.

Bitka pri Borodinu nikakor ni samo tisto, kar je opisal Tolstoj, marveč tudi nekaj, kar je s svojimi besedami zbudil v bralcu. To pa pomeni, da je umetnina nekaj vmesnega med idealnim in konkretnim predmetom, zato je tudi ne gre obravnavati kot vase zaprt predmet, kar se tako rado dogaja tradicionalni kritiki, marveč kot sestavni del človekovega bivanja. Bistvo umetnine je torej v tem, da z vsemi svojimi odnosi in razmerji kot celota omogoča najrazličnejše aktualizacije, ki imajo eksistencialno vsebino, se pravi, da nas bitno prizadevajo. Tu je tudi vzrok, da se nam umetnina zdi resnična in ji verjamemo, saj smo sami zapleteni vanjo.

Iz vsega doslej povedanega je najbrž razvidno, da nimam niti potrebe niti želje ugotavljati, kaj je hermetično pesništvo in kaj ni, čeprav se to zdi Vidmarju bistvenega pomena in mi tudi očita, da si o tej stvari nisem najbolj na jasnem. Priznati moram, da si v resnici nisem. Prav tako si tudi ne belim glave s tem, kaj je v literaturi bolj razumljivo in kaj manj, kaj je popolnoma hermetično in kaj le delno.

Umetnina me zajame v celoti, s tem da se moja resnica identificira z njeno. Moja resnica pa ni nekaj dokončnega in ustaljenega, marveč je kontinuiran proces, prav tak, kakršno je življenje. Samo tako je namreč tudi mogoče, da z nekim umetniškim delom lahko vzpostavim komunikacijo, z drugim pa ne in da se v različnih življenjskih obdobjih in položajih moja naravnost k taistemu delu spreminja. Tako na primer v mladosti doživljam in preživljam Vojno in mir drugače kot v zrelih letih, medtem ko pa mi kakšen Proces ali Ulysses lahko ostane nedostopen do konca mojih dni. Pri tem gre seveda za izredno koherenten, vso osebnost obsegajoč proces, kjer sodeluje celotna pretekla in sedanja človekova skušnja. Tu je jasno brez vsake koristi še tako duhovit nasvet ekspertov za vprašanja hermetizma.

Po tej logiki sem nemara upravičeno sklepal, da je hermetizem, kot ga pojmuje Josip Vidmar, po svoji vsebini adekvaten odsotnosti komunikacije, torej umetnine same. Ker je Vidmar pojav postavil v določen literarnozgodovinski okvir, segajoč od dekadence do danes, sem potemtakem sodil, da se mu kot hermetični avtorji prikazujejo tudi Paul Valery, Thomas S. Eliot, Ezra Pound in Franz Kafka. No, izkazalo se je, da temu ni tako in da vsi našteti, razen Pounda, ki ga Vidmar ni bral, niso hermetični pisci in je komunikacija z njimi torej mogoča, o čemer nam nedvoumno priča tudi Vidmarjeva ocenitev ljubljanske uprizoritve Kafkovega Procesa v Delu, dne 10. aprila 1965.

Možno pa je seveda tudi to, da Vidmar pod pojmom hermetičnega izraza in hermetične dikcije razume določeno stilistično posebnost, ki po njegovem nastopa v književnosti od Rimbauda do danes. S tem kajpa že predvideva dualizem vsebine in forme. Da pa glede tega ne bi morda ostali v dvomu, svojo delitev expressis verbis potrdi tudi na primeru slovenske moderne.

Takšna delitev seveda odpira pred nami cel kompleks vprašanj in problemov, ki jih tu ni mogoče načenjati. Opozorim naj le na to, da je tako imenovana hermetična dikcija, kot se da sklepati iz Vidmarjevega teksta, formalna sestavina literarnega dela in kot taka verjetno njegov integralni del. Če bi jo torej zamenjali z drugačno dikcijo in drugačnim umetniškim izrazom, bi se nedvomno spremenil tudi svet, ki nastopa v taki umetnini, se pravi, da bi se predrugačila tudi njena specifična vsebinska struktura, naša komunikacija z njo, če bi bila možna, pa bi dobila povsem drugačno smer in obseg, kot ju je imela poprej. Iz te kratke ugotovitve sledi, da delitev na vsebino in formo ni najbolj prepričljiva, saj predstavlja drobljenje umetniškega dela in s tem ukinitev komunikacije kot celostnega procesa. Zategadelj je več kot na dlani, da je hermetična dikcija, če že govorimo o njej, v samo bistvo umetnine posegajoča konstituanta njenega bivanja. Tako smo ex abrupto spet pristali pri tako imenovani hermetičnosti umetniškega dela kot celote, ne samo njegove dikcije, in pri dejstvu, da se za tem pojmom več kot očitno skriva odsotnost komunikacije z njim.

Naposled se na podlagi tu nanizanih pojasnil in opomb kajpa tudi vprašanje tradicionalne kritike prikazuje v novi luči. Ta kritika namreč ocenjuje, vrednoti in razvršča literarna dela ne glede na to, ali jih tudi doživlja kot umetnine, se pravi, da nastopa zgolj kot nepremakljiva zavest o svetu in sami sebi, saj se njena resnica ne poraja sproti v živem stiku z umetnino, marveč ji je dana vnaprej. Znana je Vidmarjeva trditev, da »vsako misel in vednost skoraj v celoti sprejmemo od minulosti in da ji sami dodamo samo malenkost«. To pa pomeni, da kritična procedura poteka zmerom enako in zmerom v nekakšnem bojnem odnosu do literarnega dela, ki se mora pokoriti vnaprej določenemu normativnemu kalupu. Ker tu očitno ne gre za sodelovanje bralca z umetnino, za komunikacijo, ki človeka zajame scela, marveč za primerjavo te vnaprej dane vednosti z resnico, ki jo prinaša umetnina, je docela razumljivo, zakaj Josip Vidmar ne more najti stika s sodobno pesniško tvornostjo pri nas, saj je očitno njegova vednost prikrajšana ravno za tisto malenkost, ki bi ji jo bilo treba dodati, se pravi za resnico sedanjosti.

Po drugi strani pa takšen predmetni odnos do literarnih del kritiku tudi omogoča, da vrednoti in ocenjuje vse, kar mu pride pod roke, ne da bi razlikoval med deli, s katerimi je možno najti opisani bivanjski stik in med deli, pri katerih ta izostaja. Interpretaciji pa je v nasprotju s tradicionalno normativno kritiko selektivnost imanentna, hkrati pa je njena temeljna funkcija v tem, da odkriva resnico sedanjosti, preteklosti pa prepušča njeno, seveda kolikor le-ta lahko eksistira zunaj resnice, ki jo živimo danes.

Niko Grafenauer

PLUG IN ZVEZDE

19. novembra smo v Mestnem gledališču ljubljanskem videli v izvedbi ansambla Študentskega aktualnega gledališča predstavo te O'Caseyeve štiridejanke; režiral jo je Dušan Jovanović, dramaturško pa pripravil Andrej Inkret. Zapisujem si nekaj vprašanj, ki se mi ob tej predstavi porajajo: Ali se lahko toliko dvignem nad sebe, nad tale trenutek, se toliko zberem, da bi mogel živeti? Ali sploh še čutim drugače kot v samotni uri tisto bistveno, v spoju, s katerim sem šele zares svoboden, ne sebi ne drugim sužen j? Ali imam sploh še vero, toliko sile, da mi ni že vse čisto vseeno, da se ne vdam popolnoma? Mar ni moje življenje zgolj na silo, z naporom volje vzdrževano nepremično trajanje, ki nenehno odlaga »resnično bivanje« na jutri? Mar ni vez med svetom in menoj povsem prekinjena in mar ne ostajam v nenehnem hotenju? Kaj sploh bivam razen samega sebe, razen tega, da si v svojem ne-bivanju samo še kradem ta trenutek, da se skušam ovekovečiti in se zato polastiti vsega? In mar me ravnokar ne grabi strah, da bom spet ostal v laži, da bredem sredi tega spraševanja že čisto blizu samozadovoljstva?

Samemu sebi se zdim tak kot striček Peter, nemarna šleva, ki bi rada vse nadvladala v svoji popolnosti — bila rada celo bolj popolna kot far — pa zato goljufivo nosi navzven zlikano uniformo, ko v resnici v umazanih spodnjicah skače po odru — ki se kar naprej pripravlja, da bi bil resničen, pa je vsa njegova resničnost misel, kako bi se najbolje držal na paradi — ki zato sploh ničesar več ne živi, da v svoji neresničnosti samo bedno cedi sline, ker sam ne upa krasti; in zato se tudi nenehno čutim — tako kot striček Peter — za žrtev nevredne okolice, kličem na pomoč božje potrpljenje in stiskam ustnice v mislih na poslednji dan strašne sodbe — in vem, da sem infantilen: da, tja sem prispel, kot Camus v Padcu, izničujem samega sebe. Ujel sem se v past, ne da bi vedel kdaj: pod košaro se plazim in zadržujem solze gneva, medtem ko stoji nad mano resnični Človek. Nemočen sem in zato me ima, da bi kričal — in kričim, hočem prebiti rampo med sabo in gledalcem, da igram preko nje, da govorim iz publike, da postavljam reflektor na sceno ali sceno na odprtem odru, ali puščam luč v dvorani — ker vem, da rampe ne morem prebiti, da sem spet infantilen, zlagan: kot Mali svojo »Tezo o poreklu, razvoju in učvrstitvi evolucijske ideje proletariata« tiščim Resnico, da vladam z njo vsem in mešetarim z vsakomer in povsod; in čutim, kako dobro me je Fluther zadel — spet sem plazilec — plazim se pod svojo večno Resnico in pred svojimi žrtvami in kot vsi ostali na debelo kradem. V krogu med tema dvema poloma — tem, da se izničim, umaknem, molčim, in tem, da kričim, da vladam, posiljujem drugega — se zmeden podim in spoznavam, da je brezizhoden. In ko zanikam oboje — to, da se umaknem, zaprem vase, in to, da kričim, se ves povnanjim — vem, da sem spet pristal v laži.

Tudi zdaj, čutim, sem se ujel na limanice, ki sem jim že hotel pobegniti: spet počnem vse drugo (razlagam in uveljavljam zgolj sebe), samo nič ne povem; takšna je menda postava v dolini šentflorjanski, ko so ob čednosti vsi zničeni, se tolažim, a obenem slišim skrivni glas, kako mi šepeče, da sem klavrn: v tem, ko se borim zoper infantilnost, sem infantilen; takšna je moja usoda — si zdaj pravim — in ko že ne storim nič drugega, naj ji vsaj odkrito pogledam v oči. Zato ne morem gojiti nobenih utvar in nobenega samousmiljenja: Tako kot pripoznavam za svojega ubogega strička Petra, moram biti pošten do vseh ostalih — vse druščine, ki sem jo videl na odru: dajem ji roko in povrh jo dajem še tistemu, ki je med predstavo na glas zaklel. Tako, enaki smo si, »klobčič strupenih kač«, kot pravi branjevka Bessie Burgess — vsi po vrsti zlagani in neodgovorni: »vsepovsod sta sama laž in prevara«, tudi besede, ki jih pišem, so brezobvezne — na istem sem kot Mali, ki prepeva svoje revolucionarne pesmi, da bi jezil strička Petra; samo »žrem«, »sekiram« in smatram sebe za »človeka z mnogo pameti«. In ker tistega bistvenega ni, ne morem čutiti nikakršnega resničnega odnosa ne do sebe ne do kogarkoli drugega; tako kot Mali v prizoru z Rosie se prostituiram z velikimi besedami in enako kot Mali sem pripravljen hip kasneje cinično poniževati; igram se, kot so se na odru veselo zbadali in preganjali, drug drugega šikanirali in se pretepali — in vse to toliko resnično, kolikor je resnična Petrova grožnja Malemu s sabljo — na zunaj smrtno resno, če pa pogledaš za kulise, ne vidiš ničesar razen morda — pa kaj bi o tistem! kaj bi o tistem!

Kajpak, na tihem vsi krademo, da bi se rešili (seveda samo Irci iz predstave in jaz; enako velja, kadar kasneje uporabljam množino). Nora krade ljubezen, Jack javni položaj — ugled, striček Peter čistost (s tem, da ne krade), Mali Resnico, Fluther svet, ko si utvarja, da biva; in kradeta gospa Goganova in Bessie Burgess — vsaka na svoj način življenja drugih — in končno mala Mollser nazaj gospo Goganovo, ko kot nedolžna žrtev propade; sicer pa ni važno kaj, važno je, da vsak zavlada nad vsemi. Zato smo krčevito vezani drug na drugega: nosimo — kot Bessie Burgess —glavo pokonci, divje popivamo in popadamo vse okoli sebe; in lezemo po lestvi do najvišjega okna — kot Peter po božjih poteh — ker med nas lahko stopi in govori samo tisti, ki je čist. Zato imamo tudi svoje šentflorjanske žehte — take kot pretep med gospo Goganovo in Bessie Burgess, da na tujem perilu izpraznimo svojo resnico: ko Bessie Burgess kriči Brenanu: Zavij vrat svoji perutnini — ker kaže na ogoljufanost padlih žrtev — kriči iz sebe smrt svojega sina, ki ga je sama poslala v boj. Tudi sicer v tej igri — kot že ves čas sam, ko mečem te besede na papir — dosti agirajo. Toda mar ni ta angažma postal nekako tako lahkoten in prisiljen, kot je tisti »ku-ku!«, ki ga Mali kliče Petru, da bi ga dražil, čedalje manj resničen in vedno bolj zgolj poudarjanje nas samih, očitna tatvina? Vendar bi bila takšna ugotovitev preveč preprosta in enostranska, ko pa je tudi narobe res: kot gledalec (govornik iz publike!) sem agiral na oder, da so agirali. Naravnost prisilil sem jih v akcijo, priznam: na predstavo sem tekel gledat pohujšanje, po predstavi pa sem vzkliknil približno kot prostitutka Rosie po Govornikovih besedah: In to je sveta resnica, pri bogu, to, kar ta človek pravi! in potem še pristavil nekako kot gostilničar: Če bi bil le malo mlajši, bi pa hitel na sredo boja, ne da bi trenil, pa šel kot Fluther in Peter popivat — nekateri drugi pa so, kot se je izkazalo, kuhali jezo v kozarcu. In smo, da se ne izneverimo stari navadi, pili sedmino, da si dokončno potrdimo, da smo predstavo pokopali, in si oddahnemo; in lahkotni, kot so lahkotne moje besede, smo si eni in drugi na skrivaj stisnili roke. Med tem pa so »stvar« itak že »uredili«: iz teatra so jo »počistili« in zdaj je med nami samo še kot atrakcija nekaj »vaških posebnežev«.

Ta večer po predstavi sem se videl kot v ogledalu: videl sem, kako pojejo zbrani rodoljubi šolsko pesem: »Alojzij sveti, cvet mladosti...« — in med njimi sem stal, prihuljen kot Dacar, in mižal, da bi se prepričal, da me ni zraven; a sem, brž ko me je ta ali oni rodoljub strogo pogledal — kot Bessie zagotovi angleškemu desetniku, da ni bila nikoli šiner — takoj začel premikati ustnice: sramežljivi dacar, dacar v smolasti suknji učitelja Šviligoja, takle klavrn zvarek sem se tisti hip zagledal. Ne, sit sem tega! Takale zmeda brez repa in glave pa ne bom, sem zatulil, potem sem pa že raje »oranska protestanska kuzla«, kot Bessie Burgess — in sem na ves glas povzel za njo pesmico »Vladaj Britanija«. Zdaj jo prepevam, da sem vsaj pošten dacar, kar pa — priznam — stvari ne izpreminja mnogo, ko sem še vedno dacar. Pa saj se, da sem dacar in da smo si vsi enaki (Fluther pravi: Vsi smo pa Irci, kaj?), kar premetavam v svobodi: kot Fluther popravljam ključavnice (sploh rad priskočim na pomoč, kjerkoli je treba), sem družaben, življenjski: zbadam strička Petra, se srdim na Malega, pa vseeno skupaj popivam z obema; ampak, če sem odkrit, ravno ta popolna svobodnost me bega: izgubljam se v razsežnosti prostora, ob revni, mrzli sceni ne morem biti nikjer doma, lebdim v praznini; v tem mirnem zadovoljnem življenju nekaj manjka in tega ne more napolniti še tako hrupno popivanje in še tako velike izjave — slej ko prej sem samo donkihotski vitez, ki se bori za čast cipe in maha s pestmi po zraku; zato grem navsezadnje prav tako kot Peter in Mali v ječo, da ostane ves moj punt prazno širokoustenje.

Nič, svet praznine je tisto, ob čemer smo si vsi enaki in v čemer smo vsi prevarani: zdaj smo vsi skupaj — Fluther, Peter, Mali in prav tako gospa Goganova z Bessie Burgess; krvnik je izenačen z žrtvijo kot gospa Goganova s svojo hčerjo Mollser. V tej praznini smo nenehno razklani — kot Jack stojimo med Noro in Brenanom in izbiramo med privatno svobodo in javno dolžnostjo, da potem nesmiselno umremo kot Jack, ali pa kot Fluther, Peter in Mali puščamo govoriti Govornika in mečemo karte, a smo na koncu prav tako ogljufani. Na tisti meji smo, ko je vsak sam in ko smo obenem vsi skupaj in kjer ni rešitve. Zato je tudi konec naše predstave tragičen in grotesken: Nora in Bessie zraven nje na tleh, bedasto, po naključju smrtno zadeta — v trenutku ko je reševala Noro — in obe govorita druga mimo druge: vtem ko jo Bessie kliče na pomoč, sanja Nora za svojim Jackom. In Bessieina roka, ki jo stegne proti Nori — tik preden pade zastor — nemočno obvisi v zraku.

Tu je tisti zadnji konec, ko preneha vsako sprenevedanje — tudi tisto gospe Goganove, ko pride na hčerkin pogreb, načičkana in na skrivaj zaradi svoje pomembnosti vesela; in tudi če ga ostane še kaj, je zdaj čisto vseeno: nihče me ne vidi. Sam sem pred svojo smrtjo — na začetku pri svojih vprašanjih: Nora, ki sanja za Jackom, in Bessie, ki v skrbi za drugega nesmiselno zadeta vpije na pomoč in steguje roke, sta simbola mojega molka in krika, tega, kako malomarno brezvestno puščam, da mi življenje polzi iz rok, in tega, kako grabim po njem; in pripovedujeta mi, da ni usmiljenja, da se ne bo rešil nihče sam in da se tudi vsi skupaj ne bomo rešili. Zato izpričujem skupaj z njima edino, kar morem: odsotnost vsebine; ne čutim pa še dobro, enako kot Nora, ki sanja, in Bessie, ki prèklinja, da gre tokrat zares. Še vse preveč sem krčevit in še vse premalo miren in zbran. In zato si moram ponoviti začetno vprašanje: Ali se lahko toliko dvignem nad sebe, nad tale trenutek, se toliko zberem da bi mogel živeti? Slutim, da je nekaj, kar presega razlago in tudi to samo vprašanje: odločevanje tistega, ki dobro ve, kaj hoče in ki se zato v svoji odločitvi tudi ne opredmeti, ker zna biti na pravi način nepopustljiv, da pride iz njega resnica, ki sta ljubezen in milost. To usodno odločevanje, ki pride globoko iz človeka in ga sprosti, so mi priklicale v spomin partizanske pesmi, s katerimi so nastopili igralci na začetku vsakega dejanja in ki so imele v predstavi podobno vlogo, kakor Brechtovi songi. Toda, ali so v resnici segle čez oder? In ali smo se sploh toliko potrudili, da bi prisluhnili njihovi govorici, ali jih nismo že vnaprej sprejeli kot površno aktualizacijo v čisto trenutni sedanjosti, ali pa jih kot nekaj nedotakljivega in svetega preprosto odrinili v preteklost?

Ingo Paš

POLEMIKA

IZPRAZNJENI IDEALI

Študentsko aktualno gledališče si je za letošnjo premiero izbralo delo Irca Seana O'Caseya (1884—1963) Plug in zvezde. Z izvedbo drame je zapahnilo komaj odprta vrata upanja in pričakovanja, utišalo že tako slabotne akorde možnosti, da se kdaj izvije iz embrionalnega povoja v rešnično angažirano in aktualno gledališče.

Avtorjem uprizoritve se je zdelo vredno izbrskati iz zaprašene omare ne ravno od vrhunskih dramatikov zastarelo tragedijo v štirih dejanjih iz irskega revolucionarnega gibanja za neodvisnost v letu 1916, ki pa, kot vemo iz zgodovine, klavrno propade zaradi otroških bolezni, s katerimi se je skušalo braniti na barikadah. Delce je ob svoji krstni uprizoritvi pred domačim auditorijem leta 1926 bilo izžvižgano, kot nas pouči gledališki prospekt izpod peresa Andreja Inkreta, zaradi pregrešnih idej, ki pa jih danes zaradi svoje preživelosti komajda opazimo. O'Caseyeva tragedija je nepretenciozna, otročje okorna in začetniško razvlečena navkljub podatku, da je na petem mestu med šestimi deli avtorjevega opusa, če se zanesemo na podatek iz Twentieth century authors, ter bi jo veljalo že zaradi zgoraj omenjenih pomanjkljivosti kar lepo v miru pustiti med pajčevinami.

S trenutkom dileme, kje iskati opravičilo za kvalitetno tako nizek izbor, nam ustvarjalci ljubljanske uprizoritve sami polože indic v roke. Zaradi želje opravičiti bojno zastavo »aktualnosti«, zaradi neokusno oblečene želje po senzaciji izvedejo analogijo irskega revolucionarnega poizkusa z našo narodnoosvobodilno borbo, oziroma nesmisel irskega odpora, takega kot je bil, prenesejo v okvir NOB. S tem so seveda okarakterizirali sebe, svoj odnos do naše revolucionarne preteklosti in ne nazadnje tudi odnos do današnjega sveta, kar je seveda zanimiv podatek, vreden razmišljanja. Zanimiv prav v teh dnevih, ko po njihovi sodbi torej praznujemo NIČ, ker so steber tega NIČA žrtvovana življenja, ki pa so zgolj »...nesreča za druge, ki je ni mogoče premagati; zakaj višji smoter je le zvijača, je lepoumna izmišljotina, ki bolečine ne more odtehtati«, kot lepo in jasno razloži A. I. v svojem nagovoru ob predstavi O'Caseyeve tragedije. Torej so revolucija, žrtvovana življenja, proglasitev republike in izbojevana svoboda zgolj lepoumne izmišljotine »...na katere so se« (ljudje) »vsak čas bahaško sklicevali ter se z njimi deklarativno identificirali... v sebi pa so vendarle nosili druge vrednote, in ko se je bilo treba odločati, so se vedno odločali zanje«, nadaljuje A. I. svojo misel ter sklene z mislijo: »to se pravi, da so se odločali zase, ne pa za nekaj zunaj sebe, za mit, za revolucijo, za neodvisnost«.

Sama uprizoritev s partizanskimi borbenimi pesmimi namesto irskih, pa tudi opombe k predstavi nedvoumno kažejo na prepričanje, da so se naši očetje, matere, sinovi in vsi, ki so sodelovali v boju proti okupatorju, zavedali nesmiselnosti svojega početja, sploh niso verovali vanj, ker so v sebi nosili drugačne vrednote, svoje egoistične vrednote, ki so prodrle na plan v trenutku, ko se je bilo treba odločiti; tisti pa, ki so padli, so padli kar tako, saj so to bile zgolj »smrti torej, ki ne potrjujejo ničesar in ki ne odpirajo nobenih perspektiv«.

Tak je torej njihov odnos do revolucije, odnos, ki revolucijo izprazni, razvrednoti, zbanalizira, odnos, s katerim so se, kot kaže, mirne duše identificirali vsi igralci (škoda je le Valiča in Goršiča, ki sta edini človeški življenji na odru). Dokaz več, da inkretovska miselnost le ni tako osamljena, je ploskajoči auditorij na premieri. Vse te obelodanjene površnosti in plehkosti ne kaže pripisati zgolj na rovaš mladostne objestnosti. Vse kaže, da je vzroke tolikšne anomalije potrebno iskati drugod, če je takšen odnos, tak način mišljenja sploh še lahko anomalija, in ne morda že kar modus vivendi z vedno večjim obsegom.

Pa se nekoliko povzpnimo prek ograje Študentskega aktualnega gledališča. Lani je revija Borec objavljala anketo mladih ljudi, starostni vzorec približno 16—24 let, »kaj vem o NOB in kako jo doživljam« (citiram po spominu). Odgovori so bili zelo različni. Od popolne zmedenosti (neka dijakinja ni razločevala med partizani in domobranci; drugi ni vedel, kdo je bil Adolf Hitler, tretji ni vedel, katere države so bile premagane, itd.) do šolsko površnih in nekoliko idealiziranih stališč, ter dalje do ravnodušnosti in popolne apatičnosti. (Nekdo se postavi na stališče opazovalca ter ocenjuje materialni položaj otrok staršev, ki nimajo ravno čiste preteklosti, pa danes zasedajo višja mesta od otrok borcev, ki životarijo s pokojnino.) Prav ta primer je zelo tipičen za današnji čas, saj postaja z revolucijo izbojevani vrednostni sistem vse bolj in bolj zastarel obešalnik, na katerega se obešajo ali pa so obešeni vsi tisti, ki nočejo, ne morejo ali ne znajo razumeti sedanjih bankovcev vrednot. Tisti, ki jim šolski okvir seznanjanja z našo revolucijo ne zadostuje (tudi teh je nekaj), iščejo, brskajo, grebejo za svoj temelj drugod, podlegajo slabim in dobrim vplivom, ter se ob razpadlih partizanskih spomenikih (npr. bolnišnica v Iškem Vintgarju) soočajo s kruto in pristransko stvarnostjo.

Prav tako smo na televizijskih zaslonih v oddajah ob letošnjem praznovanju dneva republike videli majhno anketo, ki so jo izvedli ljubljanski novinarji med mimoidočimi mladimi ljudmi (med 16 in 17 letom). Ustavljali so jih z vprašanjem, »kaj je to osvobodilno gibanje in ali še kje na svetu obstaja« (prav tako citirano po spominu). Rezultat ni tako zastrašljiv, če se držimo pregovora »skromnost je lepa čednost«, saj so izmed približno 15 pravilno odgovorili kar trije, ostali pa so žvečili žvečilni gumi, stresali z lasmi, sem pa tja je še kdo omenil Vietnam, se smejali, ter bili na sploh zelo zdravi in mladi ljudje. Skrbi vzbuja zgolj dejstvo, da danes, 20 let po osvoboditvi, določen odstotek mladih ljudi sploh ne ve, kaj je to osvobodilno gibanje, ali pa nima jasne predstave o tem, kaj je bila NOB, kakšni cilji in rezultati so jo spremljali. Ali je mogoče, da dorašča pri nas mlad človek kot samorastnik? Mimo vseh načrtov, priprav, zahtev, reform, zgolj kot napihnjena prazna vreča, ne da bi se zavedel, kako težko je zgraditi življenje. Ob spoznanju, da težkega bremena hvaležnosti ne zmore, smo razočarani, jezni, obupani, presenečeni. Vihtimo nad njimi parole: svoboda, domovina, žrtvovana življenja, mir, enakost, ter hripavo utihnemo, ker ni odziva. Kako naj cenijo, spoštujejo nekaj, kar jim neprestano zmanjšuje vrednost in pomen lastnega življenja, kar jih tišči k tlom in neprestano opominja k hvaležnosti. Njihove vrednosti, drugačne od zaželenih, pa so samo logična posledica časa, sistema, v katerem živimo. Kaj smo res že prišli do tistega roba, kjer so človeška življenja brez vrednosti?

Po nekaterih dejstvih bi se sicer dalo sklepati: že samo dobrodelna akcija za izgradnjo ljubljanske bolnišnice je dovolj velika in smrdljiva figa našega »najbolj človeško učlovečenega sistema«, pa stanovanja, pa zaščita delavcev pri delu, pa nesreče pri delu, pa odnos do mladoletnih prestopnikov, pa kazenski zavodi, pa domovi za stare ljudi, pa odhajanje za delom v tujino, pa še, pa še, pa še...

Zato se prav nič ne čudimo Študentskemu aktualnemu gledališču, da je uprizorilo tako predstavo, prav tako ne mladim ljudem, da vedo tako malo ali pa sploh nič o naši revolucionarni preteklosti. Vse to je logično. Tempo skorumpiranosti neustavljivo brzi naprej, neopazno in neslišno kakor črni mercedesi. Naprej! Nekoč bo dilema osiromašenja človeka v tako učlovečenem sistemu, kot je naš, enostavno izginila. Okameneli bomo. Naši možgani bodo zgolj operirali s številkami. Naše roke pa samo še grabile k sebi, za sebe...

Barbara Brecelj

PISMA UREDNIŠTVU

Vprašanje . . .

V smislu 1. odst. člena 34 Zakona o tisku in o drugih oblikah informacij vas prosim, da objavite na članek »Ali je v naselju res nekaj narobe«, ki je bil objavljen v 7. številki študentskega lista TRIBUNA na 3. strani, naslednji odgovor:

1. Če bi kdo iskal javne ugotovitve, katerih po izjavi pisca navedenega članka ni bilo moč dobiti, bi jih prav gotovo lahko dobil na upravi zavoda. To dejstvo že samo od sebe pove, da je potemtakem vse, kar je napisano v tem članku, netočno in je namigovanje na razne nepravilnosti v žaljivi obliki.

2. Natakarici v kavarni je bil izplačan redni mesečni dohodek. Izguba in škoda v kavarni se ugotavlja v računovodstvu zavoda na podlagi dnevnih izkazov, desetdnevnih komisijskih inventur in mesečnih obračunov. O povračilu škode pa bo odločalo sodišče, ki mu je navedena zadeva dana v postopek.

Za osebni standard članov delovne skupnosti se uprava zavoda zanima samo toliko, kolikor ji to narekujejo ustavna načela in načela, ki izhajajo iz splošnih predpisov zakona o delovnih razmerjih.

3. V našem zavodu nihče ne opravlja hkrati dve službi. Posamezni člani delovne skupnosti pa iz leta v leto dobivajo obilnejše delovne obveznosti in tudi taki so, ki delajo za dva, ako njihovo delo primerjamo s storilnostjo v drugih podobnih delovnih organizacijah. Nihče pa ne prejema za to dve vsoti mesečnega dohodka. Delovni mesti šefa kuhinje in ekonoma menze sta združeni zato, ker je prejšnji način poslovanja. ko sta bili dve osebi na navedenih delovnih mestih in še posebej skladiščnik, pokazal, da se z racionalizacijo organizacije teh del lahko brez škode za dobro poslovanje iz treh delovnih mest napravita dve. To je bil tudi sklep samoupravnih organov, uspeh pa je razviden iz sklepnega računa.

4. Glede »dobičkov« v kuhinji moramo povedati sledeče. Prvič, da le-teh sploh ni. Zavod kakor tudi vsaka od njegovih delovnih enot ustvarja s svojim poslovanjem čisti dohodek. Del tega čistega dohodka (t. j. po odštetju skladov) so osebni dohodki. Po pravilniku o delitvi osebnih dohodkov se ta sredstva razdeljujejo tako, da so zajamčene mesečne akontacije osebnih dohodkov na podlagi letnega plana 70 % predvidenih sredstev. To se pravi, da vsak delavec zavoda tako rekoč s 30 % jamči za uspeh poslovanja. Ob koncu obračunskih razdobij se potem ta sredstva, ako ostanejo, razdeljujejo po pravilniku o ocenjevanju, to se pravi, po načelu vloženega truda. Ni nujno, da nastane razmerje 1 : 10, lahko bi bilo še večje, če primerjamo tistega delavca, ki v celoti zadosti svoji delovni obveznosti, s tistim, ki jo zanemarja ali celo povzroča škodo.

Drugič, da je ta logika pravzaprav res enostavna, govore naslednja dejstva: planirana izguba se nanaša na živila, na kurivo in elektriko, na drobni inventar, na čistilna sredstva in razna popravila, za kar so bile zbrane cene od dobaviteljev oziroma od stalnih izvajalcev. Če pa isti kolektiv doseže večji finančni efekt in s tem tudi večji čisti dohodek z razširjenim in boljšim poslovanjem, ne pa s slabšo kvaliteto je to njegova zasluga.

Tretjič, da se razmišlja tudi o racionalizaciji in produktivnosti in ne samo razmišlja, temveč se tudi izvajata ta dva principa ekonomike poslovanja, govore naslednja dejstva: eno je navedeno že v točki 3 tega odgovora, drugo pa je to, da mora danes po številu enak kolektiv pripraviti skoraj enkrat več obrokov kot lani in dva menuja proti enemu lanskemu. Seveda tega napora in prizadevanja ne morejo videti tisti, ki skušajo z napačnim obveščanjem svoje okolice prikriti svoje izmikanje pri teh naporih, kakor tudi oni, ki s »šalami«, ki menda krožijo po naselju, utemeljujejo svojo kritiko, ki gotovo ni dobronamerna.

5. Že vsa leta poslovanja kuhinje vabimo k sodelovanju predstavnike uporabnikov s tem, da bi sodelovali pri sestavi jedilnikov in pri kontroli priprave in izdaje obrokov, pri kalkulacijah posameznih menujev in pri kontroli vskladiščenja živil. Na žalost pa takih ljudi ni mogoče dobiti. Kadar so prišli za krajši ali daljši čas, so imeli možnost polnega sodelovanja. Seveda so pa s tem prevzeli tudi dolžnost pravilnega in objektivnega obveščanja študentske javnosti o samem poslovanju kuhinje in prizadevnosti kolektiva. Seveda pa to ni v skladu z željami tistih, ki se jim zdi nujno potrebno od časa do časa z neresničnimi in žaljivimi obtožbami držati v napetosti odgovorne člane delovne skupnosti, da bi ne zapadli v brezskrbnost in samozadovoljstvo. Sodimo, da taka metoda prej paralizira kot pa vzbuja človekovo dobro voljo za večje napore.

6. Glede sodelovanja študentskih predstavnikov v samoupravnih organih zavoda lahko povemo samo to, da so se zanimali za vsa navedena in tudi še, druga vprašanja ter tudi dobili nanje odgovore in pojasnila. Tudi vsi sklepi, ki so bili na sejah teh organov sprejeti, so se izvršili ali pa se še izvajajo, če so trajnejšega značaja.

Opomba pod člankom kaže, da je pisec nameraval s tem člankom izvajati neke vrste represalijo ali revanšo za članek »Kdo se igra z ugledom študentov« v Dnevniku, čeprav moramo tudi glede tega povedati, da ta članek ni nastal iz naše želje ali potrebe, pač pa je bil direktor zavoda pozvan na intervju. Če je sestavek izvenel drugače, kot smo želeli, naj pač za to odgovarja pisec tega članka. Sicer pa ob tej priliki izjavljam, da v bodoče ne želim nikomur več dajati izjav za časopis. To naj velja kot skupen odgovor vsem tistim, ki se precej številno oglašajo za tak ali drugačen razgovor za objave v časopisu.

Stane Porenta

Tovariš urednik,

nikakor se ne morem strinjati s povsem samovoljno konstrukcijo in potvarjanjem mojih besed v sestavku Zakaj včasih molčimo?, objavljenem v 7. številki Tribune in zahtevam objavo pričujočega pojasnila v vašem listu.

Ko sem nedolgo tega povpraševal v upravi Tribune, zakaj mi lista ne pošiljajo, čeprav sem naročnino plačal, sta me dva tovariša (imen jima ne vem) res vprašala, ali bi bil pripravljen odgovoriti na neko vprašanje. Vsi trije pa smo kmalu bili mnenja, da bi bilo to vprašanje primerneje zastaviti kakemu drugemu izrednemu študentu; **nanašalo se je namreč na oceno organizacije izrednega študija na fakulteti, pomoči in razumevanja delovne organizacije ter možnosti uspešnega študija brez ustrezne formalne prejšnje izobrazbe, k vsemu temu pa jaz nimam pripomb.** Tako smo le v krajšem pomenku izmenjali nekaj misli v zvezi z izrednim študijem, kadrovsko politiko in zaposlovanjem strokovnjakov v delovnih organizacijah in drugim.

V tem pogovoru sem dejal, da se je zadnja leta na Goriškem precej povečalo število izrednih študentov, predvsem izmed mlajših zaposlenih, ki iz enih ali drugih razlogov niso imeli možnosti redno študirati. To je razveseljivo, če upoštevamo dokajšnjo vztrajnost, prizadevanje in napor, kar vse zahteva izredni študij od slušateljev. Tega pa ne gre istovetiti s »pojavom potenciranega in že skoraj prepotentnega zagovarjanja izrednega študija pred letom dni«.

Le kako sta si pisca drznila meni pripisati ugotovitev, »da smo s tem (s čim?) dobili cel kup ljudi z uradno diplomo, ki pa v teku študija še vseeno niso uspeli ujeti vsega znanja in se totalno posloviti od prejšnjega neustreznega načina reševanja delovnih problemov... so pa dejansko še vedno mojstri svojih starih in danes ne več veljavnih delovnih metod«. V resnici sta nekaj podobnega sama izrazila, nisem pa jima ne pritrdil ne zanikal. Premalo poznam delo teh ljudi, da bi si upal tako preprosto posplošiti in izreči kakršnokoli sodbo o njem. Zanesljivo pa vem, da ni moč govoriti o celem kupu diplomantov — izrednih študentov na tem območju. Nasprotno, želeti je, da bi bilo njihovo število veliko večje — torej, njih pojava nikogar ne vznemirja!

Tudi v stavku »Če bi že pred letom...« je misel izkrivljena. Dejal sem namreč, da v delovnih organizacijah premalo razmišljajo o omogočanju rednega šolanja tistim, posebno mladim zaposlenim, ki si to žele in so se pri delu dobro izkazali, pa čeprav bi jim za ta čas izplačevali štipendijo v višini osebnih dohodkov. Dejal sem, da izrednim študentom nekatere delovne organizacije krijejo stroške in odobravajo potrebni študijski dopust, druge pa jim niti stroškov ne povrnejo, ne pa »da so zelo redke delovne organizacije, ki pomagajo svojim izrednim študentom vsaj v mejah materialnih potreb«. Rekel tudi nisem, da je za pomanjkljivo kadrovsko politiko kriv predvsem nepravilen odnos vodilnih kadrov, ampak omenil, da je ponekod opaziti tudi to. In slednjič, za tovarno pohištva v Novi Gorici nisem dejal, da je izjema, pač pa, da ona — kolikor je meni poznano — izmed vseh podjetij še najbolj vsestransko skrbi za izobraževanje zaposlenih.

Če sta pisca že imela namen iz razgovora črpati snov za objavo, bi morala vsaj nekoliko pozorneje poslušati. Potem tudi ne bi napisala, da sem ekonomsko srednjo šolo obiskoval v Ajdovščini, ker to ni res in nisem tega rekel, pa tudi ne, da sem zaposlen v podjetju, saj sem jima glasno povedal, da ne delam in nisem delal v gospodarski organizaciji. Ob takem načinu pisanja pa se ne morem znebiti občutka, da sta pisca že a priori moje ime uporabila za obelodanjenje pretežno svojih misli.

Franc Kante

Pripis avtorja: Dovolite, da se nikakor ne morem strinjati z vašo »povsem samovoljno konstrukcijo in potvarjanjem mojih besed v sestavku Zakaj včasih molčimo?«, objavljenem v sedmi številki Tribune.

1. V pismu uredniku med drugim pravite: »...nanašalo se je (vprašanje — op. p.) namreč na oceno organizacije izrednega študija na fakulteti, pomoči in razumevanja delovne organizacije ter možnosti uspešnega študija brez ustrezne formalne prejšnje izobrazbe...« Če bi podrobno prebrali članek, bi lahko spreviděli in uvideli, da sem na to vprašanje odgovoril sam in da nisem torej nikomur, najmanj pa vam (le zakaj ravno vam?), podtaknil svojih misli. Ob natančnem branju bi morali opaziti, da so prvi trije odstavki moji, ostala dva pa vaša. (Usoda je hotela, da je črtica, ki bi morala ločiti vaše misli od mojih, skočila dva odstavka previsoko. Stanje se s tem še ni in se ne bo spremenilo, kajti dejstev ne moremo spremeniti oziroma ovreči brez poprejšnjih ustreznih argumentov). Nisem kriv in občutek imam, da niste izluščili iz intervjuja ne bistva ne jedra in ne namena. Vse misli zunaj vašega odgovora se nanašajo na celoten sistem našega izrednega študija in upam, da imam pravico o tem napisati svoje mnenje. To splošno situacijo pa sem hotel podpreti in argumentirati konkretno z nekim področjem v Sloveniji. To področje je bilo v našem primeru Goriško.

2. Vi v pismu: »Rekel tudi nisem, da je za pomankljivo kadrovsko politiko kriv predvsem nepravilen odnos vodilnih kadrov...«

Jaz v članku: »nepravilen je predvsem odnos vodilnih ljudi v podjetjih in kadrovskih služb,...« Zakaj ste pozabili na omenjene kadrovske službe? Namenoma? In: kako si vi zamišljate kadrovanje v podjetju brez ustreznega sodelovanja vseh odgovornih organov?

Tudi v pismu: »In slednjič, za tovarno pohištva v Novi Gorici nisem dejal, da je izjema, pač pa, da ona — kolikor je meni poznano — izmed vseh podjetij še najbolj vsestransko skrbi za izobraževanje zaposlenih.« Kaj pa je za vas to, če eden bolj skrbi za kadre kot drugi? Morda ne izjema? Sam sem napisal, da je izjema in upam si trditi, da imam prav.

P. S.: Na vse ostale vaše pripombe ne bom odgovarjal, ker so tako malenkostne in tako osebno pogojene, da resnično ne zaslužijo podrobnejše argumentacije in analize.

Tone Vrabl

. . . in odgovor

RAZPIS

volitev predstavnikov slušateljev v fakultetni svet medicinske fakultete v Ljubljani.

Na podlagi določil zakona o visokem šolstvu v SR Sloveniji, statuta medicinske fakultete v Ljubljani in smiselne uporabe temeljnega zakona o volitvah delavskih svetov in drugih organov upravljanja v delovnih organizacijah, je fakultetni svet medicinske fakultete v Ljubljani na seji dne 26. novembra 1965 sklenil:

1. Volitve predstavnikov slušateljev v fakultetni svet medicinske fakultete v Ljubljani bodo

dne 21. decembra 1965

2. Slušatelji volijo v fakultetni svet štiri člane.
3. V fakultetno volilno komisijo so imenovani:
doc. dr. ANTON ŠIRCA — kot predsednik,
doc. dr. MIHA LIKAR,
GREGOR MIKUŠ, slušatelj odd. za splošno medicino,
HENRIK MULEC, slušatelj odd. za splošno medicino,
SAVO SPACAL, slušatelj odd. za splošno medicino — kot člani.

Ljubljana, 26. novembra 1965.

Predsednik fakultetnega sveta
dr. BOJAN ŠPICAR, l. r.

NEGATIVNI POJAVI V LOKALNEM TISKU

Slovenci smo podvrženi raznim manijam. Prirejamo glasbena srečanja (popevkarskega, resnega, neresnega in sodobnega žanra), simpozije, svetovna prvenstva, s posebno vnemo pa vsako leto na vseh koncih Slovenije izbiramo najlepšo, najprikupnejšo in naj ... dekle, kateri kasneje obesimo okoli vratu trak z napisom Miss tainta.

Na Gorenjskem izbirajo »Dekle narcis«, Portoroška noč ima svoj višek v izbiranju Miss Portoroža, v Rovinju volijo Miss železničarjev, v Radencih Miss Treh src, slišimo o istrski Miss, o mariborski Miss in še o vrsti raznih Miss po vseh koncih in krajih naše Miss (pardon: domovine).

Za nameček tej poplavi smo pred kratkim dobili še natečaj »Slovenka«, ki ga prireja glasilo Socialistične zveze delovnega ljudstva v Celju, Celjski tednik. Ta časopis je objavil naslednje pogoje za sodelovanje v natečaju:

1. V natečaju lahko sodelujejo vse Slovenke, ki pošljejo ustrezno sliko in potrebne podatke. Ocenjevalci, ki izpolnjujejo kupone, naj najprej upoštevajo, v koliki meri ustreza kandidatka njihovi predstavi (tipu) Slovenke. Kandidatke, ki nimajo primernih slik, se naj zglasijo v uredništvu; slikali jih bomo na naše stroške.

2. Ob koncu natečaja bomo priredili veliko zabavno-reklamno in modno revijo (tudi v okoliških krajih), kjer bo občinstvo izbralo »tip današnje Slovenke«. Sklepna prireditev bo v Celju, kjer bodo lahko kandidatke (po želji) nastopile tudi kot manekenke.

Za kandidatke s področnih prireditev in končno izbrano na sklepni prireditvi bodo sodelujoča podjetja pripravila vrsto praktičnih nagrad.

In kakšne podatke mora poslati kandidatka (odgovori so izmišljeni):

SLOVENKA: Genovefa
VIŠINA: 166 cm
TEŽA: 66 kg
LASJE: zeleni
OČI: rdeče
NAJLJUBŠE:
— ROMAN (POVEST): Razbojnik Guzaj
— CVET: Kamilice
— NARODNA PESEM: Še n'kol' se nismo tol'k' smejal'
— JED: Mesni doručak
— OPRAVILO: Gledanje izložb
— PREGOVOR: V sili vrag muhe žre!

Bralci imajo ob vsaki sliki na razpolago kupon in na podlagi slike in podatkov ocenjujejo »Slovenko« s točkami (od 0 do 100).

Povsem jasno je, da je takšen natečaj nesmiseln, nelogičen ter izkazuje (poleg še nekaterih stvari v sami vsebini Celjskega tednika) vso mizerijo vsebinskega koncepta Celjskega tednika.

Naslov »Slovenka« nikakor ne ustreza, ker je natečaj več ali manj lokalističen (prepričan sem, da več kot polovica Slovenk sploh ne ve za Celjski tednik, kaj šele za natečaj) in že na podlagi tega ni mogoče izbrati povprečne Slovenke. Poleg tega pošiljajo slike in podatke za natečaj le ženske, ki hlepe po uveljavitvi in je na drugačen način ne morejo doseči, ne vedo pa niti tega, da se s tem le osmešijo in pokažejo »visoko« stopnjo svojega inteligenčnega razvoja. Da je natečaj skrajno žaljiv za vse »ostale« Slovenke, mi verjetno ni treba posebej poudarjati, kot celota pa je negacija razvoja socialističnih in demokratičnih družbenih odnosov.

Zanimivo in hkrati vsega obsojanja vredno pa je, da novinar Celjskega tednika po mestu ustavlja dekleta ter jih nagovarja, naj pošljejo svoje slike za natečaj »Slovenka«, ker bodo prav gotovo izvoljene. Iz nepotrjenih virov se je izvedelo, da je isti novinar hotel slikati mladoletno dekle v bikiniju na njenem domu, njena mati pa se je nato pritožila na uredništvu.

Znano je, da pri Celjskem tedniku nimajo šolanih novinarskih kadrov, vendar to ne sme biti opravičilo za tako postopanje, predvsem pa ne za slabo vsebino. Uredniški odbor bi se moral zavedati, da je Celjski tednik glasilo Socialistične zveze delovnega ljudstva, v tej organizaciji pa se občani (citirano po ustavi SFRJ) poleg drugega borijo za humane odnose med ljudmi, za razvijanje socialistične zavesti in norm socialističnega načina življenja ter proti pojavom, ki so napoti razvoju socialističnih in demokratičnih družbenih odnosov ali jim kako drugače škodujejo. Socialistična zveza delovnega ljudstva se torej ne bi smela kompromitirati s takim glasilom, kot je Celjski tednik s sedanjim vsebinskim konceptom.

Tudi mladina je na občinski konferenci ZMS v Celju obsodila negativne pojave v lokalnem tisku, vendar se postavlja vprašanje, če bo v svojih prizadevanjih v tej smeri uspela. Bivši politični funkcionar ter predstavnik kulturnega življenja v Celju je po konferenci izjavil, naj mladina raje študira, kot pa da diskutira o takih stvareh. Predstavnik mladine, ki je na konferenci razkril nekatera argumentirana dejstva v zvezi z natečajem »Slovenka«, pa je nekaj dni po konferenci prejel pismeni ultimat redakcije Celjskega tednika, naj izjave, ki jih je dal na mladinski konferenci, prekliče, sicer bodo proti njemu sprožili sodni postopek.

Komentar je popolnoma odveč, zdi se mi le, da je tokrat redakcija Celjskega tednika hotela zaslepiti javnost s tisto znano taktično potezo: napad je najboljša obramba, kljub temu, da se to taktiziranje po vsej verjetnosti ne bo obneslo.

Če bi hotel kritično obdelati celoten vsebinski koncept Celjskega tednika, bi bil ta okvir premajhen, zdi pa se mi nujno potrebno sklicati sestanek družbeno-političnih organizacij v Celju, na katerem bi dokončno obsodili negativne pojave, ki zadevajo Celjski tednik, kajti če sam uredniški odbor ne more (ali ne zna) uvesti pravilnega koncepta (kakršnega naj bi imelo glasilo Socialistične zveze delovnega ljudstva), je za to pač potrebna temeljita akcija vseh občanov.

Vladimir Vidmar

Dolina Soče, ki naj bi jo poplavilo akumulacijsko jezero

TOPLI SIMPOZIJ O ELEKTRIKI IN NARAVI

Stvari so pravzaprav že znane: da bi se dokazala upravičenost lastnega (in zgolj lastnega) dela, pravilnost in veljavnost zgolj lastnih stališč, je potrebno in hkrati bolj prepričljivo dobiti še podporo »preprostega ljudstva«, ki bo takšno stališče brezpogojno podprlo in mu tako dalo videz najširše veljave, stališču nasprotnika pa videz, da je izraz ozke, celo povsem zasebne pobude. Sredstva pri tem niso rahločutna: od bučnega navijanja za »naše«, do posmeha, ignorance in izžvižganja nasprotnika. Da je prenašanje atmosfere in običajev z nogometnih igrišč v sfero kulture in znanosti neprimerno, s tem se skoraj vsi strinjamo, najbrže pa se ne zavedamo dovolj nevarnosti, ki jo takšno nasilno nastopanje prinaša s seboj, kolikor bi dobilo razsežnost in veljavo precedensa.

Res je, skoraj ne moremo zameriti »preprostemu javnemu mnenju«, ki je prišlo tudi na javni simpozij o družbeni upravičenosti izgradnje HE Trnovo in si tukaj, z maligani podprto, dajalo duška v svojem priznanju zagovornikom te gradnje, nasprotnikom te zamisli pa ga odrekalo in jim žvižgalo. Vsa ta neprijetna in nepotrebna preproščina pa ne odveže krivde organizatorjev, ki so za predstavnike tega »javnega mnenja« organizirali »majski izlet« konec novembra v Ljubljano. Če so delavce »Soških elektrarn« res hoteli seznaniti s kulturnim življenjem Ljubljane, je bil to prav gotovo hvalevreden namen, a izbira nemara ni bila najboljša. Verjetno bi bilo bolje, če bi jim razkazali kakšno galerijo, muzej, ali pa »Inventuro« v MG, simpozij pa prepustili znanstvenim in kulturnim delavcem, da opravijo delo, zaradi katerega so se zbrali, t.j., da v resni in delovni atmosferi izrazijo in proučijo vse predloge in protipredloge, mnenja, stališča in analize o vrednosti in upravičenosti gradnje HE Trnovo v zgornji soški dolini, in da nato vse na simpoziju obravnavano oziroma proučeno gradivo predložijo v odločitev republiški skupščini, ki bo o gradnji odločala.

Tako pa je bil tudi to eden izmed vzrokov, da je simpozij potekal ob znatno zvišani temperaturi in smo bili namesto spoštovanja nasprotnika in njegovega mnenja priča poizkusom osebnih diskvalifikacij, namesto tehtanju dejstev in spopadu argumentov pa priča nestrpnosti in povsem neresnemu navijanju za eno stran.

Takšni pojavi na simpoziju samem in nekatere akcije lokalnih političnih organov, do katerih je prišlo pred njim, pa govore o popolni neustreznosti in nedemokratičnosti sredstev, ki so se jih posluževali zagovorniki gradnje v soški dolini, pa čeprav so jim še tako poskušali dati povsem demokratičen videz. Na simpoziju samem, še več pa ob njem, smo slišali o popolnoma nepravilnem zbijanju vrednosti kmetijskih zemljišč in ocenjevanju hiš prebivalcev Čezsoče, vasi, ki naj bi jo jezero HE Trnovo zalilo, o izsiljevanju in ciničnih aktivističnih metodah polpreteklega časa, zavestnih lažeh in potvarjanju stališča prebivalcev, ki da si želi izgradnjo elektrarne, čeprav se je pozneje izkazalo, da je resnica ravno nasprotna itd. Na simpoziju smo tudi izvedeli, da je bilo za pripravljalna dela in projekte za hidrocentralo porabljenih 500 milijonov dinarjev in to še preden so najvišji družbeni organi republike spoznali upravičenost ali neupravičenost gradnje same in se je tako povsem umestno postavilo vprašanje, če ne bo že sam pritisk porabljenih milijonov izsilil gradnje, pa čeprav proti njej obstajajo še tako močni ugovori.

Vse to pa hkrati govori o pomanjkanju ustrezne demokratične prakse pri nas, saj je bilo doslej odločanje o vseh pomembnejših zadevah prepuščeno povsem ozkemu krogu ljudi, vsekakor pa mnogo ožjemu, kot je bil simpozij o soški elektrarni, kjer je bila vsem kakorkoli zavzetim ali prizadetim občanom ali organizacijam dana priložnost, da povedo svoje mnenje in tako posredno vplivajo tudi na končno odločitev predstavniškega telesa. Simpozij je bil torej, vsem hibam navkljub, kot najširše soočenje javnega mnenja brez dvoma koristen in upamo lahko, da je pomenil začetek povsem nove prakse, ki bo odslej pri odločanju o pomembnih in splošno koristnih zadevah ne samo dopuščala, ampak tudi zahtevala udeležbo širokega strokovnega in javnega mnenja, pri čemer pa je oblika takšnega sodelovanja (očiščena seveda vseh športnih dodatkov) povsem nepomembna.

In kakšen je bil delovni rezultat tega simpozija? Prav gotovo ne tako razveseljiv kot to meni Delavska enotnost, ki je dne 25. novembra (torej na samem začetku simpozija) ugotovila, da se je simpozij o izgradnji HE Trnovo že pred dnevi končal in da so »rezultati simpozija za javnost vsekakor razveseljivi, saj so dokument o rojstvu novega hidroenergetskega objekta v Sloveniji, od katerega si lahko naša skupnost obeta v bodoče samo in zgolj koristi«. Čeprav mi tako obseg kot tudi namen tega zgolj informativnega zapiska preprečujeta, da bi vsaj približno navedel in opisal vso obširno problematiko na simpoziju povedanih dejstev in mnenj, ki pa so širši javnosti že tako dovolj dobro znana, si vendar ne morem privoščiti takšne dezinformacije, kot si jo je Delavska enotnost in lahko namesto takšnih optimističnih in najbrže ne povsem namerno naivnih sklepov registriram samo naslednje:

1) Dejstvo je, da našemu gospodarstvu zelo primanjkuje električne energije, da jo bo vsako leto primanjkovalo še več in da jo bo treba čimprej poiskati in ustvariti, če ne bomo hoteli trpeti vsako leto večje, celo katastrofalne škode. Dejstvo je tudi, da bi bilo energije, pridobljene s HE Trnovo, razmeroma veliko in da bi bila dokaj cenena.

2) Dejstvo, ki so ga navajali nasprotniki gradnje, je, da je Soča ena najlepših, mogoče celo najlepša reka v Evropi, da bi s potopitvijo zgornje soške doline, ki bi povsem spremenila in izmaličila njeno podobo, bila bistveno prizadeta ena najlepših in najbolj romantičnih, skoraj še nedotaknjenih pokrajin, s katerimi naša domovina razpolaga in jih tudi drugod po svetu ni veliko najti.

3) Dejstvo je, da kompromis med tema dvema stališčema ni bil dosežen.

Zagovorniki gradnje hidroelektrarne so imeli nekoliko lažje delo kot njihovi nasprotniki. Oprti na neusmiljeno logiko številk in statističnih podatkov, ki izkazujejo nenehno večanje potreb po električni energiji, so dokazovali, da je izgradnja HE Trnovo nujna za izpopolnitev našega hidroenergetskega sistema in so z aroganco dodali, da je vprašanje njene izgradnje samo vprašanje časa in ne česa drugega. Vse nadaljnje njihovo prepričevanje o tem, da turizem zaradi elektrarne ne bo ničesar izgubil, ampak celo pridobil, pa ni bilo tako prepričljivo in ni moglo ovreči pomislekov nasprotnikov takšne gradnje, temveč jih je celo utrdilo. Dejstva, ki so govorila iz analiz in študij nasprotnikov gradnje, in končno dejstva, ki jih najdemo sami, če pogledamo, kakšno pustošenje narave pomenijo podobna akumulacijska jezera po svetu in tudi pri nas (HE Moste in Jablanica), so povsem drugačna: govore o velikih povsem negativnih posledicah na flori, favni, pokrajinskem videzu in erozijskem delovanju, o tem, da že en sam pritisk na gumb lahko spremeni jezero v kratkem času v blatno, smrdečo kotanjo, ki ne samo, da za turista ne bo privlačna, ampak celo odbijajoča. Pri tem, ko so zagovorniki statusa quo v soški dolini zavračali očitek »jalovega sentimentalizma in romantične zanesenosti«, so nasproti racionalnemu svetu številk postavili iracionalne vrednote: lepoto pokrajine, humanizem v odnosih do prebivalcev Čezsoče, nacionalni aspekt ipd., so hkrati nakazali možnost gospodarsko uspešne izrabe zgornjega Posočja, ki bi s smotrnimi turističnimi vlaganji postalo ekonomsko enakovredno energetski pomembnosti hidroelektrarne. Obenem pa so tudi dokazali, da gradnja HE Trnovo ni edina rešitev naše energetske krize in nakazali tudi možnost pridobiti nove vire energije z gradnjo toplotnih elektrarn in — v bližnji bodočnosti — tudi nuklearnih elektrarn.

Simpozij je torej končan, rezultati so znani, o izgradnji HE Trnovo pa bo odločala republiška skupščina. Če govorimo, da je Soča reka, ki ima za vsakega Slovenca še drugačen pomen kot pa samo ekonomski ali samo estetski, potem lahko upamo, da bo ta odločitev takšna, da nam ne bo treba odslej v dolini Soče namesto srca pustiti svojo vest.

Jože Hribernik